

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Entreprenöriellt lärande

Ett pedagogiskt förhållningssätt eller politiskt verktyg?

Alinée Candan

Sebastian Osbeck

LAU690/LAU395

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: HT11-2450-07

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Entreprenöriellt lärande, Ett pedagogiskt förhållningssätt eller politiskt verktyg?

Författare: Alinée Candan, Sebastian Osbeck

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Institutionen för Globala studier

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: HT11-2450-07

Nyckelord: Entreprenörskap, entreprenöriellt lärande, företagsamhet

SAMMANFATTNING

Vi arbetar båda två som lärare på samma gymnasieskola och började spåna på idén med vår uppsats ungefär samtidigt som det blev allt tydligare för oss att implementeringen av Entreprenöriellt lärande på vår arbetsplats de facto höll på att bli en verklighet.

Trots diverse studiedagar med utbildning i hur vi skall ta oss an detta nya arbetsätt kände vi oss en aning förvirrade över vad begreppen egentligen betyder och innebär för oss i vårt arbete som pedagoger. Ju mer vi pratade om det desto mer kände vi att det var ett viktigt ämne för oss speciellt nu inför starten av implementeringen. Syftet med uppsatsen är att reda ut begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande, undersöka vart ifrån det kommer och vem som har bestämt att vi skall arbeta på detta sätt i skolan. Vi ville även undersöka hur lärare på vår arbetsplats ställer sig till implementeringen och hur det tror att det kommer att påverka deras arbete och roll som lärare oavsett ämne de undervisar i. Skulle detta nya arbetsätt passa oss på vår arbetsplats?

Är lärarna positivt eller negativt inställda till det entreprenöriella lärandet som arbetsform?

Vi använde oss av kvalitativ metod med intervjufrågor som var semistrukturerade och gav stort utrymme för egen diskussion kring ämnet, dessa mailades ut till våra informanter som fick en vecka på sig att svara.

Vi använder en ofta förekommande förkortning i denna uppsats. EL som står för entreprenöriellt lärande.

Svaren tolkades utifrån en hermeneutisk ansats och visar på att samtliga lärare och skollädaare är i stort sätt odelat positiva till att arbeta med EL, oron består i att tiden är knapp och att förberedelsetiden som är given är för liten för att det skall kunna bli riktigt bra och givande för eleverna. Någon enstaka lärare tog upp frågan om det kanske kan vara så att det entreprenöriella arbetssättet inte passar alla elever. Denna sista synpunkt tycker vi är värd att diskuteras vidare, detta får dock ske i annat forum och format.

Slutligen ser vi att det entreprenöriella tankesättet har funnits med i vår svenska skolhistoria sedan 70 talet och Lgy70, dock ej med denna benämning. Men vi ser tydliga spår av samma grund med ämnesöverskridande undervisning nära kopplad till samhällslivet. Det som är nytt nu är att det finns ett tydligt begrepp för detta arbetssätt.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Uppsatsens disposition	3
2. Teori, forskning och litteratur	4
2.1 Teoriram.....	4
2.2 Tidigare forskning och övrig litteratur.....	6
2.3 Styrdokument	13
3. Metodavsnitt.....	15
3.1 Hermeneutik som metodansats	15
3.2 Val av informanter.....	16
3.3 Utformning av diskussionsfrågor	18
3.4 Datainsamlingsförfarande.....	18
3.5 Etiska överväganden	18
4. Resultatredovisning	20
4.1 Historisk beskrivning av den utvalda gymnasieskolan.....	20
4.2 Vad är STEPS?	20
4.3 Svar på diskussionsfrågorna	21
5. Resultatanalys.....	28
6. Diskussion och slutsats.....	31
6.1 Metoddiskussion	31
6.2 Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande	31
6.3 Slutdiskussion	35
6.4 Förslag på fortsatt forskning.....	36
Referenslista	37
Bilaga A: Frågeformulär	39

1. Inledning

Uppsatsen börjar med en bakgrundbeskrivning till undersökningen, dess syfte och uppsatsens frågeställningar. Vi avslutar Inledningsavsnittet med de avgränsningar vi har gjort och uppsatsens disposition.

1.1 Bakgrund

Den svenska skolan har ända sedan mitten av 1800-talet varit starkt influerad av yrkes- och näringsliv. Yrkesskolor, lärlingsskolor och fackskolor är exempel på hur näringsliv har varit med och påverkat skolans olika former. Samhället har under dessa år förändrats, näringsliv och yrkeskunnande har hela tiden utvecklats och ställt nya krav på de som arbetar inom olika yrken. Detta har gjort att skolan har varit tvungen att hänga med i utvecklingen för att kunna förse näringslivet med rätt kompetens och kunnande. I *Framtidsvägen – en reformerad skola* beskrivs den svenska skolans utveckling på ett övergripande sätt. Där framgår hur näringsliv har varit en stor del i utvecklingen av bl.a. yrkesskolor. I takt med att samhälle och näringsliv har förändrats har skolan följt efter. Vi har till exempel sett hur teknik och vetenskap har revolutionerat vår omvärld, den nationella ekonomin har i allt större utsträckning blivit en global ekonomi och vi har fått ännu större konkurrens på bl.a. arbetsmarknaden. Det är i den kontext som man tydligt ser skolans viktiga roll ovan att kunna utbilda unga människor till att klara den konkurrens som idag råder.

Trots detta är det först i den senaste gymnasireformen, Gy11, som begreppet entreprenörskap skrivs ut. Undervisningen ska, enligt reformen, ha en röd tråd i form av entreprenörskap. I den nya läroplanen är det uttalat att skolan ska "... bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar *entreprenörskap, företagande och innovationstänkande*. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag." SKOLFS 2011:144 I den förra läroplanen, lpf94, står detta inte alls utskrivet. Dock ser vi att det finns stora delar i den gamla läroplanen som skulle kunna kopplas till entreprenörskap. Att elever ska vara drivna, ansvarstagande och initiativrika är exempel på begrepp som vi anser faller under begreppet entreprenörskap. Ett exempel hämtat ur Lpf94 är att "Skolan ska eftersträva ett bra samarbete med arbetslivet, vilket är viktigt för all gymnasial utbildning men av avgörande betydelse för den yrkesförberedande utbildningens kvalitet" (Lpf94, sid. 7.)

Vad är då skillnaden mellan Gy11 och Lpf94 gällande entreprenörskap? Kan det vara så att entreprenörskap redan finns med i undervisningen sedan tidigare med skillnaden att begreppet inte har varit utskrivet?

Under 2010 beslutades på vår gymnasieskola att vi skulle implementera entreprenöriellt lärande som pedagogisk grund varpå undervisningen skulle baseras. Detta eftersom undervisningen i många hantverksprogram redan bedrevs på ett snarlikt sätt. Att samla ihop all undervisning till en gemensam grund skulle på så sätt tydliggöra skolans pedagogiska förhållningssätt för elever, föräldrar och även lärare. Detta skulle även ge en bredare förståelse för kopplingen mellan kärnämnen och karaktärsämnen. Ytterligare ett motiv sades

vara att förankra undervisningen i det samhälle som eleverna möter den dag gymnasietiden är slut, oavsett om de väljer att studera vidare eller väljer att gå ut i yrkeslivet. Ett steg i implementeringen var STEPS, ett projekt som håller utbildningar för lärare och skollära inom bl.a. entreprenöriellt lärande. Det visade sig ganska tydligt att olika lärare såg olika fördelar/nackdelar och definitioner med och av EL. Dessa olikheter och definitioner ligger till grund för syftet med denna uppsats.

1.2 Syfte och frågeställningar

Anledningen till att vi valde att fördjupa oss i entreprenörskap och entreprenöriellt lärande var dels att vi kände oss osäkra på vad begreppen innebär inför implementeringen av EL på vår arbetsplats och dels att vi ville undersöka vilka styrkor och svagheter som lärarna ser i denna arbetsform. Vi valde att fokusera på fyra frågeställningar för att få en grund att arbeta utifrån.

Frågeställningar som vi utgår ifrån är:

- Vad innebär begreppen Entreprenöriellt Lärande (EL) och entreprenörskap enligt skolverkets tolkning?
- Finns det spår av dessa begrepp i tidigare läroplaner?
- Vad innebär begreppet EL för lärarna på vår utvalda gymnasieskola?
- Vilka pedagogiska fördelar/nackdelar ser lärarna för egen del? Påverkas lärarrollen av denna implementering?

1.3 Avgränsningar

Vi avgränsar vår undersökning till att enbart fokusera på lärarnas och skollärares uppfattningar av begreppet, elevernas syn på EL behandlas alltså inte här. Lärarna som deltar i undersökningen kommer att vara lika fördelade mellan gymnasiegemensamma ämnen och karaktärsämnen. Vi väljer också att undersöka själva uppstarten, implementeringen, av EL.

1.4 Uppsatsens disposition

I Inledningen framgår en kort introduktion till uppsatsen samt syfte och frågeställningar. Därefter kommer avsnittet Teori, forskning och litteratur. I det avsnittet ligger det teoretiska ramverk vi använder oss av. I detta avsnitt bearbetar vi tidigare forskning kring begrepp och definitioner samt de styrdokument som är av vikt. Vi använder vår teoriram som utgångspunkt i de diskussioner och analyser vi gör i detta arbete. Teoriramen är en sammanvävning av Englund och Dahlstedt och deras syn på hur den svenska skolan har utvecklats till den skola det är idag. Efter detta kommer ett metodavsnitt där genomförandet av vår undersökning och analys beskrivs. Detta metodavsnitt efterföljs av en resultatdel med tillhörande resultatanalys. Avslutningsvis följer ett diskussionsavsnitt med våra reflektioner och kommentarer med avseende på resultat och giltighet.

2. Teori, forskning och litteratur

Denna del består av vår teoriram som vi utgår ifrån i våra diskussioner. Vidare står tidigare forskning och annan litteratur här. Vi har även med styrdokument och dess koppling till uppsatsen.

2.1 Teoriram

Vi använder vår teoriram och utgångspunkt i de diskussioner och analyser vi gör i detta arbete. Teoriramen är en sammanvävning av Englund och Dahlstedt och deras syn på hur den svenska skolan har utvecklats till den skola det är idag. Vi menar att denna utveckling tydliggör motivet till varför begrepp som entreprenörskap och entreprenöriellt lärande finns med i den nyligen framtagna läroplanen, Gy11. För att reda ut innebörden och användningen av dessa begrepp anser vi därför att bakgrunden till dessa är viktig att notera.

I boken *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* beskriver Tomas Englund hur det svenska skolsystemet har utvecklats och vilka politiska och teoretiska inslag som syns i denna utveckling.

Det svenska utbildningssystemet, beskriver Englund, har under utvecklingens gång bestått av tre olika konceptioner, det patriarkala, den vetenskapligt rationella och den demokratiska. Gemensamt för dessa konceptioner är att de har ett gemensamt mål, nämligen social integration och ordning. Den sociala ordningen och integrationen beror dock på respektive ideologisk grund. Dessa grunder har, som vi tolkar Englund, förändrats under tid och med avseende på vilka krav som ställts från samhällets sida för att integrationen ska kunna vara möjlig. Englund anger tre tidsperioder då dessa förändringar syns:

1. Från 1800-talets slut till 1927 års skolreform.
2. Från andra världskrigets slutskede till grundskolereformen 1962.
3. Från slutet av 1960-talet till nutid (denna reformcykel är ej avslutad).

(Englund, 2005)

Den patriarkala konceptionen innebar, som vi tolkar det, ett socialpolitiskt mål och syfte. Denna väg drevs av en liberal och socialdemokratisk vilja att förändra. Bl.a. sågs folkskolan som en bottenkola och under denna period genomfördes ett antal organisatoriska reformer. Parallellt med folkskolan, kan nämnas, fanns andra utbildningsmöjligheter för de som i framtiden avsågs ha maktpositioner i samhället. Enligt Englunds beskrivning avsågs folkskolan utgöra den lägsta formen av skola för att ge den breda massan en höjd kunskapsnivå. Grunden i denna väg var en kapitalistisk demokrati. Undervisningsformerna var anpassade till den framtid som väntade arbetarna samt en ganska bred allmänbildande grund.

Under 40-talet riktades kraven på att säkerställa de demokratiska värdena vilket var ganska naturligt med tanke på de världskrig som drabbat Europa de senaste åren. Det var dock vetenskapen som skulle lösa de samhälleliga problem som uppstod. Skolans innehåll fick vetenskapliga utgångspunkter och grunder i allt större utsträckning. Ämnet samhällskunskap

gjorde entré i skolan och grundutbildningen fastslogs till nio sammanhängande år. Denna vetenskapligt rationella konception övergick senare i den s.k. demokratiska konceptionen.

Den demokratiska konceptionen ifrågasatte utbildningssystemets struktur ur ett jämlikhetsperspektiv vilket var en ny aspekt som tidigare inte hade bearbetats i någon vidare mening som vi tolkar det.

Gemensamt för dessa tre konceptioner är att de har underordnats statliga ideologier och utredningar och utifrån dessa förändrats. Som vi tolkar Englund menar han att skolväsendets hela utveckling har berott på vilka utbildningspolitiska frågor som har varit viktiga att ta upp, alltså helt beroende på vilken ideologi som har styrts samhället.

Vidare skriver Englund att allt från utbildningarnas innehåll till hur läroplaner och kursplaner ska tolkas, är politiska handlingar. "Skolans kunskapsförmedlande innehåll och dess arbetsätt i vid mening är således bestämt av dess externa uppgifter, och dessa externa uppgifter relateras helt övervägande till det rådande ekonomiska systemet, kapitalismen, och till förändringar i den kapitalistiska arbetsprocessen." (Englund, 2005) Englund menar att det finns en politisk tolkning i de ramar som sätts upp kring skolan och utbildningen. Utformningen av skolan är inte opolitisk, det vore en förenkling att säga att utvecklingen enbart följer den ekonomiska utvecklingen. Som vi tolkar författaren menar han att den politiska ledningen av staten (i stora delar socialdemokratisk och liberal) har drivit utvecklingen på sitt sätt genom kapitalismens villkor och förutsättningar. "Det problem som det föregående uppvisar är således att valet av innehåll i någon mening alltid är utsatt för en politisk process." (Englund, 2005) Trots att det finns ett tydligt samband mellan politiska ideologier och skolans utveckling går det, enligt Englund, inte att se direkta pedagogiska idéer i de politiska ideologierna. Detta eftersom de politiska ideologierna är föränderliga över tid, och att det i sin tur gör att utbildningspolitiken i respektive ideologi också förändras över tid. Dock går det att analysera sig fram till ideologiska och utbildningsföränderliga spår för respektive tidsepok under utbildningsutvecklingen. Vi tolkar Englund, som att det är det som har skett ytterligare tydligt sen början av 90-talet då de fria marknadskrafterna släpptes in i skolvärlden på ett nytt sätt.

Vidare menar Englund att under hela utvecklingsprocessen av utbildningssystemet finns en motsättning mellan den sociala integreringen och förändringar. Denna spänning innebär till exempel att begrepp rörande demokrati, samhällsbyggnad och vad skolans uppgift är hela tiden utmanas. Som vi uppfattar Englund är det en balansgång kring hur skolsystemet ska utvecklas och vem eller vad som ska driva den utvecklingen. Den politiska inblandningen är tydlig, den ekonomiska inblandningen är tydlig och den samhälleliga inblandningen är tydlig. Frågan är hur dessa parter påverkar våra elevers uppfattningar om demokrati, samhälle och värderingar och vad det är för elever vi fostrar.

För att få ytterligare en aspekt i vår teoriram använder vi oss av Magnus Dahlstedts artikel *I val(o)frihetens spår*, publicerad i *Pedagogiska forskning i Sverige* 2007. I denna artikel analyserar Dahlstedt två centrala delar i det reformarbete som pågått under den två senaste decennierna, nämligen decentralisering och valfrihet och hur konsekvenserna av dessa delar har påverkat elever, föräldrar och samhälle.

Dahlstedt skriver i sin sammanfattning att "Skolans villkor tenderar allt mer att dikteras av eller underordnas arbetsmarknadens villkor, krav och förväntningar." Den inledande meningen understryker skolans utvecklingsbeskrivning som återfinns i Englunds resonemang om den politiska styrningen av skolutvecklingen. Han fortsätter i sin artikel att konstatera att den svenska skolan, sen efterkrigstidens start, har styrts centralt och universellt och med

samförstånd. Skolans uppgift var att den skulle motverka sociala och ekonomiska klyftor, ett begrepp som författaren benämner *public good*. Detta tolkar vi som exempel på det Englund menar med social integration och social anpassning, samhällets bästa var i centrum. Vidare menar Dahlstedt att denna grund, under åttiotalet, försköts mot ett *private good*, där fokus istället skulle ligga på den enskildes intresse. Detta ökade kraven på valfrihet och möjlighet att påverka sin egen utbildning. Skolan hade nu gått från att ha varit en centraliserad och universell skola till en decentraliserad och specialiserad skola med kommunala och privata aktörer. Vi ser detta som ytterligare ett exempel på det Englund beskriver som politiska ideologier som fått genomslag i utbildningspolitiken.

Dessa förändringar hade fortfarande som mål att förbereda eleverna till att bli goda och demokratiska samhällsmedborgare, men det hade kommit in ytterligare en aspekt. På sidan 25 skriver Dahlstedt ”I detta sammanhang har idén om att skolan bör fungera som ett nav i det lokala samhällslivet framförts med allt större kraft,... Tanken är här att skolan bör sträva efter att involvera och mobilisera alla de resurser som finns tillgängliga i närsamhället.” Nu uttalas det i än större utsträckning att näringsliv och samhälle ska knytas allt hårdare till skolan. Enligt Dahlstedt talas det i Lpf94 om ”...en bestämd typ av demokratisk medborgare som skolan är tänkt att fostra, nämligen en ansvarstagande, rationellt kalkylerande, egennyttig individ.” (Dahlstedt, 2007) Detta tolkar vi som ytterligare ett exempel på hur demokratibegreppet och skolans uppgift förändras, utifrån ett politiskt och ideologiskt perspektiv.

Dahlstedt skriver vidare i sin sammanfattning att ”...pendeln med senare decenniernas utbildningspolitiska skifte allt mer har svängt från demokrati mot kapitalism som överordnad utbildningspolitisk princip.” (Dahlstedt, 2007)

Det är med denna teoriram i ryggen vi går in i den befintliga forskningen, den genomförda undersökningen och övrig litteratur för att ta oss an våra frågeställningar. Kan vi se spår av denna utveckling och denna teori i de svar vi har fått och i den övriga litteratur vi använder oss av? Vilka aspekter ges oss i de olika litteraturerna och svaren och vilka aspekter lämnas utanför?

2.2 Tidigare forskning och övrig litteratur

I Nationalencyklopedin står förklarat att *entreprenör* som kommer från franskans *entreprendre* betyder ”åtagande av ett företag att för beställare utföra visst större arbete, särskilt avseende byggnad eller annan fast anläggning.”.....”en *entreprenör* står för såväl arbete som huvuddelen av projekteringen.”

Vidare står det i Nationalencyklopedin förklarat att en *entreprenör* är en ”person som i konkret handling skapar ny affärsverksamhet.” Det ”förutsätter att personen besitter en viss *entreprenörsanda* och en positiv syn på experimenterande och risktagande”

Definition av Entreprenörskap enligt Regeringen

I rapporten *Strategier för entreprenörskap inom utbildningsområdet* som gav ut av regeringskansliet, år 2010 kan vi läsa att ”Regeringen anser att *entreprenörskap* skall löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet och för att eleverna skall kunna utveckla ett

entreprenöriellt förhållningssätt måste man tidigt stimulera deras nyfikenhet, kreativitet, självförtroende och förmåga att fatta beslut i skolan.”

(Strategier för entreprenörskap inom utbildningsområdet, regeringskansliet 2010)

Regeringen vill att pedagogerna inom gymnasieskolan och den eftergymnasiala utbildningen i större utsträckning skall betona de kunskaper och kompetenser som krävs av eleverna för att kunna starta och driva ett företag. Dessa kunskaper kan vara exempelvis företagsekonomi och affärsplanering eller mer generella kompetenser som anses användbara även utanför företagsvärlden, som till exempel projektledning och riskhantering.

I enighet med Wikipedias definition av entreprenörskap anser även regeringen att det handlar om att utveckla nya idéer som omsätts till något värdeskapande. På Skolverkets hemsida kan man läsa följande: ”Entreprenörskap handlar om att utveckla nya idéer och att omsätta dessa idéer till något värdeskapande” (www.skolverket.se) Detta sätt att driva utbildning bidrar även till att stimulera ungas kreativitet och idérikedom, anser man.

Inom EU talas det om att entreprenörskap skall få ta större plats inom utbildningen. Man har identifierat 8 stycken nyckelkomponenter som är absolut livsnödvändiga för att klara sig på dagens arbetsmarknad och för ett livslångt lärande. En av dessa är just ”entreprenörskap& företagsanda.” (*Så tänds eldsjälarna, En introduktion till entreprenöriellt lärande, 2007*)

”Regeringens utgångspunkt i denna strategi är att entreprenörskap är en viktig angelägenhet för både skolor och för myndigheter inom utbildningsområdet. Regeringen anser att det är viktigt att erfarenheter från andra länder tas tillvara i det fortsatta arbetet.” (*Strategier för entreprenörskap inom utbildningsområdet, regeringskansliet 2010*)

I Gudrun Svedlunds avhandling ”*Entreprenörskapets avtryck i klassrummets praxis - Om villkor och lärande i gymnasieskolan entreprenörskapsprojekt*” anger Svedlund två olika definitioner kring begreppet entreprenörskap så som står skrivet i rapporten ”Towards an enterprising culture – a challenge for education and training.” framtagen av OECD. En definition är lite snävare och fokuserar på att driva och starta företag. Den andra är lite bredare och mer allmänt inriktad och syftar till att utveckla kompetenser. Det är den andra definitionen som vi tolkar har starkast koppling till det entreprenöriella lärandet som pedagogisk form. På sidan 14 i *Entreprenörskapets avtryck i klassrummets praxis* står följande:

”En snäv ansats rör entreprenörskap kopplat till ”business” och är inom utbildningssystemet en fråga om att unga, vanligen på experimentell bas, lär sig om management och om att driva företag...Den andra ansatsen, den breda, innefattar ett entreprenörskap som främst handlar om kvaliteter och kompetenser...”

Trots att vi känner igen den andra ansatsen tydligast i det entreprenöriella lärandet ser vi att de båda definitionerna används i gymnasieskolan idag. Flera examensmål inom olika yrkesförberedande program innehåller uttalade mål om att eleverna ska ha kunskaper om att driva egna företag. Det är således direkta kunskaper gällande företagsdrift som i dessa fall menas, enligt oss kopplade till den första, snäva ansatsen. I högskoleförberedande program finns däremot kursmål och examensmål som snarare knyter an till att utveckla elevernas entreprenöriella egenskaper, således kopplade till den andra, lite bredare definitionen.

När vi läser dessa ansatser, speciellt den första, så är kopplingen till samhälle, politik och ekonomi tydlig. Här uttalas det med tydlighet att eleverna ska lära sig att driva företag. Den politiska övertygelsen om att entreprenörskap är nyckeln till lösningen för samhällsproblem

lyser starkt. Men var kommer denna övertygelse ifrån och hur påverkar detta eleverna och, återigen, är det entreprenörer som skolan ska fostra och forma?

Vad är Entreprenöriellt lärande?

Gällande entreprenöriellt lärande så skriver Skolverket ingen specifik definition utan utgår hela tiden från att undervisningen ska utveckla elevernas entreprenöriella egenskaper. När vi tolkar skolverkets texter uppfattar vi det som att det är de kompetenser som framgår i nedanstående litteratur.

I doktorsavhandlingen ”*Entreprenöriellt lärande, Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*”, skriven av Annica Otterborg, tar författaren upp just problematiken kring tolkningen av vad entreprenöriellt lärande innebär, ska vi utbilda framtida elever som kan driva egna företag eller skall vi inom skolan bidra till att ge våra elever de bästa förutsättningar för att bli ”goda samhällsmedborgare”?

I Otterborgs definition av begreppet pekar hon på vissa kompetenser som eleverna förväntas utveckla under denna typ av lärande form. I denna lärande form skapas ett samarbete mellan företag och skola där eleverna får arbeta med verklighetsförankrade uppgifter. I och med detta utvecklas vissa kompetenser hos eleven.

Kompetenserna som Otterborg fokuserar på är:

- Att ha självkänedom och kunna handla självstyr
- Att kunna bryta mönster och stå emot kollektivt handlande
- Att ta ansvar
- Att kunna hantera och lösa problem
- Att ta initiativ och vara kreativ
- Att vara flexibel
- Att kunna se möjligheter och kunna göra något av dem
- Att kunna samverka med andra.

(Entreprenöriellt lärande, Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande)

Otterborg menar att hennes definition av entreprenöriellt lärande snarare pekar mot att eleverna i och med utvecklandet av dessa kompetenser, själva skapar förutsättningar i sitt lärande för att i första hand bli en god samhällsmedborgare och inte en ”egen företagare”. Här väcks dock frågor om vad en god samhällsmedborgare är. Är det en entreprenör eller den som har de nödvändiga entreprenöriella egenskaperna för att möta ”verkligheten”? Och innebär inte Otterborgs inställning indirekt att hon förespråkar ett samhälle där de entreprenöriella egenskaperna är nödvändiga, när hon poängterar att dessa ligger till grund för en god samhällsmedborgare? Kan detta betraktas som ett politiskt ställningstagande, om vi har Englunds och Dahlstedts teori som grund? Detta kommer vi att beröra i avsnitt 6.

Otterborgs tolkning går lite mer hand i hand med Deweys begrepp om "learning by doing".

I vår tid liksom under Deweys tid 1859-1952 sker det omvälvande samhällsförändringar, då skapade den växande industrialismen och handeln i samhället nya förutsättningar och krav på samhällslivet. Därmed även nya helt andra krav på skolan och utbildningen. Dewey var oroad över den dåtida skolans förmåga, att förbereda eleverna för ett produktivt arbete och därmed ett aktivt deltagande i samhällslivet. "Samhälle, skola och individ måste enligt Dewey utgöra en helhet om vi skall nå pedagogisk framgång"(Boken om pedagogerna, Under redaktion av Anna Forsell, sid.84). Deweys begrepp "learning by doing" kan helt kort sammanfattas som en pedagogisk läroform där teori, praktik, reflektion och handling hänger tätt ihop. Enligt Dewey måste kunskap ha verklighetsanknytning och kunna bli till nytta. Vi kan i detta se vissa likheter med dagens entreprenöriella lärande, vi tolkar det entreprenöriella lärandet på ett liknande sätt, den formen måste ha en verklighetsanknytning för att bli till nytta och att teori, praktik, reflektion och handling hänger tätt ihop. Idag ser vi också en allt snabbare utveckling av samhället, den teknologiska utvecklingen och globaliseringen möjliggör för eleverna en helt annan approach till lärande än tidigare generationer har haft. Detta måste även vi som arbetar inom skolan ha med oss och arbeta utefter för att våra elever skall vara bättre rustade både i arbets- och samhällslivet.

Enligt Dewey skulle utbildningen finnas till för att fostra goda demokratiska samhällsmedborgare. Även detta känner vi igen i de motiv till entreprenöriellt lärande som står att läsa i diverse texter. Det vi ifrågasätter är *vad* i det entreprenöriella lärandet som bidrar till de demokratiska medborgarna och vilken slags demokrati som åsyftas.

Avgörande för hela Deweys syn på skolan var dess roll i forandet av demokratin.(Forsell, 2005) Deweys idéer bygger på att skolan skall anpassa sig och eleverna undervisas efter deras egna behov och förmåga. Undervisningen skall utgå från elevens egna intressen, på det sättet kommer undervisningen att upplevas som mer lustfylld och meningsfull. Med learning by doing menar Dewey att man bättre tar till sig ny kunskap genom att göra övningar, praktiskt arbete och inte genom att lära sig texter utantill. Vi tolkar Dewey som att han vill eftersträva att förankar det teoretiska till ett användande. Detta sätt att arbeta på har många likheter med det vi idag kallar EL. De kunskaper och erfarenheter som eleven får med sig från skolan skall eleverna ha användning av både på det privata planet och i deras framtida arbetsliv. (*Demokrati och utbildning, John Dewey, Daidalos 2009*)

Vi hittar i propositionen 1995/96:222, *Vissa åtgärder för att halvera arbetslösheten till år 2000*, grund för att den pedagogiska metoden Entreprenöriellt lärande har en stark koppling till det politisk-ekonomiska läget i landet. Där framhävs att entreprenörskap och företagsamhet är av avgörande roll för att lyckas med föresatsen att halvera arbetslösheten och att detta måste redan tas upp och läggas en grund till i skolan. Man menar även att en skola som arbetar mer entreprenöriellt även måste arbeta mer integrerat med näringsverksamheter i sin närmiljö.

På www.europaportalen.se/tema/lissabonstrategin, läser vi om Lissabonstrategin. År 2000 bestämde EU:s regeringar att de gemensamt skulle sträva efter att "unionen senast år 2010 skulle vara världsledande inom ekonomisk, social och ekologisk uthållighet". Om dessa tre områden lyckades samverka skulle det leda till en ökad tillväxt. Man hade till exempel som mål att 70 procent av EU:s arbetskraft skulle vara sysselsatt till år 2010.

Europeiska rådet beslöt 2005 att den gamla Lissabonstrategin skulle omformas. Man skulle nu sträva mot två mycket tydliga uppgifter/mål dessa skulle vara att:

- Åstadkomma högre och varaktigare tillväxt
- Skapa fler och bättre jobb

I Europaparlamentets och rådets rekommendation från 18 december 2006 ”Nyckelkompetenser för livslångt lärande” är en av de åtta nyckelkompetenser eleverna skall skaffa sig i skolan; ”entreprenörskap och företagande” i kampen att skapa tillväxt, sysselsättning och personlig utveckling.

År 2007 undertecknades Lissabonfördraget och ett av de nya gemensamma målen man kom fram till för unionen skulle vara att ”verka för en hållbar utveckling i Europa som bygger på välavvägd ekonomisk tillväxt och på prisstabilitet, på en social marknadsekonomi med hög konkurrenskraft där full sysselsättning och sociala framsteg eftersträvas...”. Man framhäver att entreprenörskap är en grundläggande färdighet och skall kopplas till utbildning och livslångt lärande. Lissabonstrategin har blivit en viktig politisk markering och därmed även förstärkt kravet att införa entreprenörskap i skolundervisningen. (www.lissabonfordraget.se)

Skolverket fick 2009 i uppdrag från regeringen att stimulera den entreprenöriella andan i skolan. När vi läser detta ser vi tydligt att den svenska skolutvecklingen direkt styrs av de internationella utbildningspolitiska strömmarna. Skolverket arbetar på uppdrag av regeringen, vilken i sin tur tar intryck från EU. (*Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet, regeringskansliet, 2009*)

I Peterson & Westlunds ”Så tänds eldsjälar, en introduktion till entreprenöriellt lärande” kan vi läsa att ”entreprenöriellt lärande är alla de handlingar, processer, aktiviteter, signaler etc. som stimulerar elevernas entreprenöriella kompetenser.” De punkterna som Peterson & Westlund anger påminner om Otterborgs punkter, se sidan 9.

De klassiska kompetenser som kännetecknar en entreprenör enligt Peterson & Westlund är:

- En stark vilja
- Hög motivation
- En utvecklad ansvarskänsla
- Kunna hitta sätt att samarbeta med andra och ha förmåga att bilda egna nätverk
- Förmåga till självständigt lärande
- Vara nytänkande och kreativ
- Kunna ta kalkylerade risker
- Kunna lösa problem som uppstår

- Kunna tänka abstrakt och konkret
- Kunna utveckla idéer
- Ha en bra hälsa

Peterson & Westlund tycker inte att entreprenöriellt lärande är liktydigt med att utbilda entreprenörer utan en pedagogisk metod att stimulera elevernas motivation och engagemang i skolans samtliga ämnen. Det är, enligt dem, allt viktigare att kunna utveckla de entreprenöriella kompetenserna för att klara sig på dagens arbetsmarknad. Det vi saknar i detta resonemang som Peterson & Westlund för, är vilka konsekvenser det medför. Vilken typ av elever fostrar vi i skolan om entreprenöriella egenskaper ska fokuseras? Hur påverkas elevers demokratibegrepp och vilken typ av politisk ideologi för denna metod över till eleverna? Dessa konsekvenser diskuteras sällan, om än alls, i debatten kring skolans pedagogiska former.

Internationell koppling till den svenska utbildningsutvecklingen.

Florian Waldow beskriver i *”Utbildningspolitik, ekonomi och internationella utbildningstrender i Sverige 1930 – 2000”* olika trender i utvecklingen av utbildningssystemet. Som vi tolkar honom menar han att entreprenörskap och det entreprenöriella lärandet introduceras i den svenska skolan eftersom den internationella utbildningspolitiken förespråkar detta.

Vid 1930-talet menar han att det inte fanns en tät koppling mellan ekonomi och utbildningssystemet. De ”arbetar” bredvid varandra och kopplas endast ihop väldigt löst. Man anser att arbetsmarknaden är ganska statisk och därför finns rädslan att det ska utbildas för många teoretiker i förhållande till antalet arbeten som finns. Efter andra världskriget menar Waldow att det blir en mer dynamisk syn på utbildningen. Nu ska man fokusera mer på ”rätt man på rätt plats”. Här intar också den demokratiska medborgaren en viktig roll i utbildningssystemet. Nästa fokusperiod som författaren tar upp är slutet av 50-talet och dess utbildningsaspekt. Vid den här tiden anser man att en tät koppling mellan ekonomi och utbildning inte bara är möjlig utan t.o.m. önskvärd. Här blir alltså koppling mellan utbildning och samhälle/ekonomi uttalat önskvärd eftersom den ena rapporten efter den andra visar på ett samhälle och en ekonomi som ändras allt snabbare. Ekonomin blir mer och mer teknikberoende och den globala handeln blir starkare. Detta gör att ”Gymnasieutbildningens viktigaste uppgift har nu blivit att skaffa eleven yrkesmässiga kvalifikationer för yrkeslivet, framförallt inom det tekniskt-naturvetenskapliga området.” (Waldow, 2008) Vid denna tid övergår man också till att ”... det är möjligt att uppfostra och utbilda rätt man *för* rätt plats.”(Waldow, 2008) Skolan och utbildningssystemets huvudsakliga uppgift är under denna period att kunna fördela den blivande arbetskraften på olika områden och ge denna de roller som behövs i samhället. Att förmedla kunskap och färdigheter är således nedprioriterat på ”att-göra-listan”.

Under mitten och slutet av 70-talet fortsätter demokratiseringsprocessen i utbildningen enligt Waldow. ”Det som dominerar diskursen är ”demokratisering”, vilket syftar både på den individuella skolans organisation och på fostran av den demokratiska medborgaren.”(Waldow, 2008)

Det är också nu som begreppet "livslångt lärande" gör sitt första uppträdande. Nu börjar även tankarna på att decentralisera utbildningssystemet, förspråkare för att detta ska styras lokalt kommer fram och hörs mer i debatten.

Nästa period som Waldow beskriver är 90-talets första hälft. Nu anses det nödvändigt för utbildningssystemet att anpassa sig till ekonomin, man talar t.o.m. om detta som ett nationellt överlevnadskrav. I detta läge, skriver Waldow, läggs ansvaret över på den enskilda individen och på marknaden. På sidan 180 står att läsa "Marknadsprocessernas självreglerande kraft skall åstadkomma en bättre anpassning av utbildningssystemet till ekonomins "krav", vilket inte längre ansågs vara möjligt genom central planering." Här är det alltså en tydlig ansvarsförskjutning gällande utformning och anpassning av utbildningssystemet, från den nationella styrenheten till marknaden och den enskildes styrning. Waldow hävdar också att i sin tur leder till att det blir den enskilde individen och marknaden som får skulden för en ev. misslyckad utbildning. Detta resonemang känner vi igen i det som Englund och Dahlstedt skriver om utbildningssystemets utveckling och konsekvenserna av detta. Just tilltron till marknaden möjligheter till egenkontroll och anpassning till samhället av skolan ser vi en stark koppling till Dahlstedts diskussion.

Waldow beskriver att den s.k. Ekonomikommissionen, vid denna tidsperiod, anser att höjda löner för de högre utbildade skulle leda till större effektivitet och att "...den svenska solidariska lönepolitik gjorde investeringar i humankapital oattraktiva." (Waldow, 2008) Denna inställning från ekonomikommissionen är motsatt läroplankommissionens. Här står ekonomernas aspekt i direkt konflikt med pedagogernas. Återigen ser vi spår av Englunds och Dahlstedts teori om vad som formar den svenska skolan, politiska, ekonomiska och ideologiska aspekter påverkar skolans utformning vilket i sin tur ger anledning till att ifrågasätta vilket slags samhälle denna, av marknaden, kontrollerade utveckling ger. Begreppet "överutbildning" är också ett inslag som blir allt vanligare i den politiska debatten och Waldow ser spår av det som på 30-talet kallades för det "akademiska proletariatet.

Skolan har under alla år varit ett politiskt verktyg för att styra tillväxt och ekonomi. I Sverige har den centrala planeringen varit tydlig fram till 90-talets början då detta ändrades. Waldow anser att det svenska skolsystemets utveckling styrs av både nationella och internationella krav. Skolan är ett verktyg för att få en ekonomisk tillväxt och en konkurrenskraft gentemot andra länder. Han skriver också att det är tydligt hur det svenska utbildningssystemet styrs av det internationella utbildningssystemet. Om man inte ser den kopplingen är man "blind på det internationella ögat". Med denna aspekt i ryggen samtidigt med Englunds teori, blir det är tydligare att den svenska skolan inte enbart styrs utifrån nationella aspekter. Kopplingen till de europeiska utbildningssystemen blir ännu tydligare, enligt vår tolkning.

Waldow sammanfattar sin studie i fyra huvudteser:

- De förändringar som den svenska utbildningspolitiska diskursen om relationen mellan ekonomi och utbildning genomgår beror bara partiellt på den svenska ekonomins cykliska utvecklingsstruktur, åtminstone om Lennart Schöns strukturmodell används som referens. Detta gäller särskilt undersökningsperiodens senare del.
- Varsebildningen av ekonomiska förändringar har mycket mer inflytande på den utbildningspolitiska diskursen än de kvantitativt mätbara cyklerna själva. Varsebildningen är ofta inte synkron med de kvantitativa cyklerna.

- Konstruktionen av relationen mellan ekonomi och utbildning inom den utbildningspolitiska diskursen i Sverige visar under hela undersökningsperioden ett stort mått av isomorfism med den internationella utbildningspolitiska diskursen.
- Referenserna till den internationella diskursen är ofta inte explicita, men många diskursiva motiv, som enligt diskursdeltagarnas egen uppfattning ganska ofta är relationer på specifika svenska problem, förefaller ur analysperspektiv som återspeglings av den internationella diskursen. (Waldow, 2008)

Han skriver att påståenden, som till synes är objektiva, gällande utbildningssystemet och ekonomin bygger på inte är självklara och delas av alla inblandade parter. ”Utbildningsexperternas rekommendationer är mycket skiftande och beror på tolkningar av den sociala världen som inte alls är självklara, som kan stå i konflikt med varandra och som förändras kontinuerligt. I dessa tolkningar ingår dessutom normativa inslag.” (Waldow, 2008)

Utbildningssystemets utformning och innehåll beror på kollektiva normativa målsättningar som inte kan bestämmas objektivt; de är genuint politiska frågor som måste avgöras på den politiska arenan.” (Waldow, 2008) Som vi förstår det så ser han en tydlig koppling mellan utbildning och den globala marknadens krav, i dagsläget stavas kravet entreprenörskap.

2.3 Styrdokument

Som gick att läsa i den inledande beskrivningen av skolans utveckling kunde vi läsa om hur näringslivet alltid har varit en del av skolutvecklingen. I bakgrunden till denna uppsats kan vi läsa att läroplanerna Lpf94 och Gy11 har gemensamma delar men även skillnader. I Gy11 är begreppet entreprenörskap utskrivet tydligt och den nya reformen syftar till att undervisningen ska ha detta begrepp som en röd tråd. I läroplanen från 1970 för gymnasieskolan, Lgy70, står följande ”Gymnasieskolan skall ha god kontakt med organisationer och företrädare för skilda verksamheter utanför skolan. Vissa inslag i undervisningen ger osökta möjligheter härtill.” (Lgy70, sid. 21) Att gymnasieskolan ska ha en god koppling till samhälle och näringsliv står alltså givet redan i läroplanen från 1970, vilket visar ytterligare på att näringsliv och samhälle har bidragit till skolans utformning och att samarbete mellan skola och samhälle bör ske. Vidare står beskrivet gällande undervisningen:

”Bl.a. följande skäl talar också för att undervisningen i gymnasieskolan bör söka klargöra inte blott sambandet mellan moment inom ett ämne utan även mellan ämnena: samverkan ökar insikten om sammanhang, förbättrar därmed elevernas studiemotivation och stimulerar deras intresse för vidare förkovran;

samverkan över ämnesgränserna gör det möjligt att planera undervisningen i större helheter vilket ger eleverna fler tillfällen till aktiva insatser och övning i arbets- och studieteknik;

träning att sammanställa uppgifter från olika ämnesområden till ett sammanhang vänjer eleverna att se en sak ur flera synvinklar.” (Lgy70, sid 30)

Vi ser alltså redan i denna läroplan, Lgy70, stora likheter med det arbetssätt som präglar det entreprenöriella, d.v.s. ämnesövergripande och helhetsbyggande. Syftet med dessa arbetssätt

påminner också om varandra, eleverna ska motiveras och stimuleras. Likartade konsekvenser uppges också som positiva redan här. Läser vi Lpf94 kan vi läsa följande:

”Skolan ska sträva mot att varje elev

- tar personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- aktivt utövar inflytande över sin utbildning,
- utifrån kunskap om demokratins principer vidareutvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former,
- utvecklar sin vilja att aktivt bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samhällsliv och
- stärker sin tilltro till den egna förmågan att själv och tillsammans med andra ta initiativ, ta ansvar och påverka sina villkor.” (Lpf94, sid. 13)

Även här ser vi att skolan ska arbeta mot att eleverna aktivt arbetar med att ta egna initiativ, ta eget ansvar och utvecklar sin förmåga att arbeta enskilt och tillsammans med andra. Vi tolkar även detta som exempel på att de egenskaperna som anges i begreppet entreprenör, och som entreprenöriellt lärande har avsikt att stimulera, återfinns även i Lpf94. Vi menar att, entreprenörskap är således inte ett nytt begrepp inom det svenska utbildningssystemet, det har funnits med under utvecklingens gång. Det är dock först nu som begreppet skrivs ut. Det står till exempel demokrati, kritiskt tänkande, kreativitet m.m. i läroplanerna. Här bör vi dock få en diskussion kring vad skolans syfte och mening är. I denna diskussion kring skolutvecklingen finns en djupgående konsekvensanalys att göra. Vilka konsekvenser har detta inneburit och hur går läroplan och entreprenörskap ihop? Passar den röda tråden av entreprenörskap in i en läroplan som ska fokusera på hur skolan ska utbilda elever till goda demokratiska medborgare? Vilket samhälle förbereds eleverna för i så fall? Dessa frågor är goda exempel på vidare forskning eftersom denna uppsats inte har dessa frågeställningar som huvudsakligt syfte.

3. Metodavsnitt

I detta avsnitt förklarar vilken metod vi har valt för att göra vår undersökning och varför valet föll just på Hermeneutik som metodansats. Vi redovisar vårt val av informanter och varför vi valde att göra just detta urval. Vi går igenom utformningen av diskussionsfrågorna samt hur vi samlat ihop vår data. Slutligen tar vi upp våra etiska överväganden.

Vi har valt att genomföra vår undersökning med hjälp av diskussionsfrågor som de utvalda lärarna och skollärdarna har fått besvara skriftligt. Lärare och skollärare har i detta sammanhang blivit informanter där de avger sina svar skriftligt. Vid ev. efterföljande frågor som uppkommit har vi bitt lärarna/skollärdarna att förtydliga sina svar ytterligare. Detta har gett en möjlighet för oss som frågeställare att kunna bearbeta svaren vi har fått in och på så sätt få bra chans att återkomma med ev. frågor som kommer. En fördel med denna metod är att informanterna har haft möjlighet att reflektera och tänka igenom svaren vilket inte alltid är fallet vid t.ex. en samtalsintervju. Nedan diskuterar vi den ansats vi har valt att använda oss av. Som grund i denna diskussion använder vi Handbok i kvalitativ analys, Andreas Fejes och Robert Thornberg (red), utgiven av Liber samt Metodpraktikan, Esaiasson, Gilljan m.fl.

3.1 Hermeneutik som metodansats

Vi har valt hermeneutik som metodansats i denna uppsats. Denna ansats är lämplig då man vill ta del av hur informanterna upplever och tolkar olika fenomen. Informanterna får även stor frihet då de lämnar svar vilket vi hade som avsikt då våra diskussionspunkter utgår ifrån att varje informant få ge sin tolkning, sin upplevelse, av olika fenomen och begrepp. Inom hermeneutiken finns tre huvudsakliga inriktningar. Dessa inriktningar är existentiellt inriktad hermeneutik, misstankens hermeneutik och allmän tolkningslära. När det gäller den existentiellt inriktade hermeneutiken är det forskarens uppgift att förstå författaren eller informantens text bättre än han/hon själv gör. Det blir en slags psykologisk analys eller tolkning. På sidan 63 kan man läsa "Ricoeur (1988) kallar denna gren av hermeneutiken för *den psykologiskt inriktade tolkningsläran*, då det gäller för forskaren att förstå textförfattaren som skrivit texten bättre än denne själv förmår göra." Som vi tolkar det ska forskaren i denna riktning försöka analysera informantens text så pass djupt att han/hon kommer fram till *varför* texten är utformad på det sätt den är. Forskaren ska, som vi tolkar det, finna bakomliggande anledningar till att informanten lämnar det svar han/hon gör.

Den andra riktningen av hermeneutiken är den s.k. misstankens hermeneutik. Som vi tolkar beskrivningen kring denna riktning är detta en lämplig gren att använda sig av då syftet är att förstå varför ett fenomen tolkas som det gör i en text.

Den tredje riktningen inom hermeneutiken är det som kallas en allmän tolkningslära. Denna riktning handlar om att sätta delar av en text i förhållande till en helhet. Westlund skriver på sidan 63 "En tolkning är inte rimlig om delar av den i det empiriska materialet går stick i stäv med helheten." Som vi tolkar detta måste man se till helheten av ett material och inte enbart

se till de ingående delarna var för sig. En annan viktig aspekt i denna riktning är att det är förståelsen i ett budskap som är det centrala och inte förklaringen. Detta tolkar vi som att forskarens huvudsakliga mål är att skapa sig en förståelse kring ett budskap, inte en förklaring i detsamma.

I boken *Handbok i kvalitativ analys* skriver Ingrid Westlund på sidan 62 ”De olika riktningar som finns inom den hermeneutiska teorin kan smälta samman och är snarare komplementära när det kommer till hur en analys praktiskt kan genomföras...” Det är också vår syn å den hermeneutiska ansatsen, att dessa riktningar vävs ihop och kompletterar varandra till en helhet.

Vid tolkningen av empiriskt material finns det inom hermeneutiken två tolkningar, en *naiv* tolkning och en *mogen* tolkning. Som vi har uppfattat det är en *naiv* tolkning en ytlig tolkning av en text. Denna naiva tolkning ser endast till det direkta budskapet som står i texten, utan någon djupare analys. I boken *Handbok i... ges ett exempel på en naiv tolkning.*

En elev lämnar följande svar:

”Läxor borde inte finnas, man kan ha längre skoldagar i stället och göra uppgifterna i skolan.” En *naiv* tolkning, enligt vår förståelse, skulle här bli att den här pojken tycker att skolbarnen ska ha längre skoldagar så de kan arbeta med uppgifterna där. I detta fall blir tolkningen en direkt och ytlig tolkning av det svar som lämnas av pojken. Man tar, i det fallet, inte hänsyn till en helhet utan ser endast till den enskilda meningen.

Motsatsen till den naiva tolkningen blir den *mogna* tolkningen som ser till en helhet med fler ingående aspekter. I den *mogna* tolkningen läggs ytterligare uttalanden eller åsikter till i tolkningen, tolkningen sker i en större kontext och beskriver en helhet. Denna tolkning blir därför mer djupgående och sedermera mer tillförlitlig.

3.2 Val av informanter

Vår population av lärare och skolledare som vi kontaktade är de som är anställda på en gymnasieskolan i Göteborgsområdet. Denna population innehåller dels lärare inom gymnasiegemensamma ämnen och programspecifika ämnen. Vårt urval av lärare utgörs av två lärare i gymnasiegemensamma ämnen och två lärare inom programspecifika ämnen. Vi har medvetet valt att fördela informanterna på detta sätt då vi eftersträvade en jämn fördelning mellan ämneslärarna, ålder och kön. Vi vill få en så stor spridning som möjligt på våra informanter. Åldrarna varierar från 30 årsåldern till 50 årsåldern. Lika många män som kvinnor. När det gäller skolledningen har vi valt att både rektor och biträdande rektor får delge sin syn på de begrepp och förhållningssätt som undersökningen åsyftar. Vi var intresserade av skolledningens tolkningar och förhållningssätt då det i slutändan är den som är den pedagogiskt ansvariga instansen för skolan och därmed bör vara väl insatt i pedagogiken.

Närmare beskrivning av informanterna:

Informant A: Formell utbildning: Korta lärarprogrammet Linneuniversitetet: yrkeslärare. Utbildad i sitt yrke från gymnasiet. Arbetat inom sitt yrke som anställd 11 år. Arbetat 5 år som yrkeslärare.

Informant B: Formell utbildning: Gymnasielärarexamen allmänna ämnen, Göteborgs universitet. Arbetat 2 år som diversearbetare. Arbetat 9,5 år som ämneslärare.

Informant C: Formell utbildning: 3 årig hantverkslärareutbildning. Utbildad inom sitt yrke på 3 årig eftergymnasial utbildning. Arbetat 20 år inom sitt yrke. Arbetat 4 år som yrkeslärare.

Informant D: Formell utbildning: 250 universitetspoäng i de undervisande ämnena. Arbetat 14 år med olika arbeten, ej inom utbildning. Arbetat 13 år som ämneslärare.

Informant E(skolledare):Formell utbildning: Utbildad lärare. Rektors utbildning Göteborgs universitet. Arbetat 6 år som ämneslärare. Arbetat 4 år som rektor.

Informant F(skolledare): Formell utbildning: Lärarexamen, Göteborgs universitet. Arbetat 3 år som ämneslärare. Arbetat sedan HT2011 som biträdande rektor/elevrekryterare

3.3 Utformning av diskussionsfrågor

I de diskussionsfrågor som våra informanter fick, utgår vi ifrån de frågeställningar som vårt arbete syftar till. Eftersom vi har valt en hermeneutisk metodansats ville vi att informanterna skulle få stor frihet att besvara, resonera och diskutera dessa frågor utifrån deras egna erfarenheter och synsätt. Detta är av vikt då det är texten som ska stå för sig själv.

Diskussionsfrågorna som skickades ut till lärare och skolledare ser ni som bilaga.

Punkt ett och två rör begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande. Här ska varje individ ge sin syn på respektive begrepp. Det är, för oss, intressant att ta del av detta då det inte finns en entydig definition av dessa begrepp, utan vi vill jämföra de lokala tolkningarna som görs av lärare/skolledare med de som vi ser i forskning och litteratur.

Punkterna tre, fyra och fem handlar om själva implementeringen av entreprenöriellt lärande i undervisningen och hur lärarna ställer sig till detta nya sätt att genomföra sin undervisning på. Detta är särskilt intressant då det pågår en implementering av detta förhållningssätt på lärarnas arbetsplats.

3.4 Datainsamlingsförfarande

De berörda informanterna fick diskussionsfrågorna mailade till sig och uppmanades att besvara, resonera och reflektera kring dessa. De fick inga begränsningar utan fick avge sina svar i den form de önskade och de var fria att skriva fri mängd. Svaren mailades tillbaka till oss. För att få in så många svar som möjligt gick en påminnelse ut i slutet av den tidsperiod som sattes upp.

3.5 Etiska överväganden

Vi har, i detta arbete, tagit hänsyn till de forskningsetiska principer som Vetenskapsrådet har ställt upp, nämligen informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. (Metodpraktikan, 2003, appendix)

Informationskravet:

”Forskaren ska informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.” (Metodpraktikan, appendix)

Vi har valt att i samband med diskussionsfrågornas utskick beskriva uppsatsens syfte och deltagarnas roll i detta arbete.

Samtyckeskravet:

”Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.” (Metodpraktikan, appendix)

Deltagarna har varit helt fria att delta i undersökningen, de har fått en tidsperiod inom vilka de har kunnat svara.

Konfidentialitetskravet:

”Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.” (Metodpraktikan, appendix)

Vi förvarar samtliga insamlade uppgifter på en avskild och, för offentligheten och allmänheten, icke tillgängligt plats. I arbetet är namn och ev. uppgifter kodade.

Nyttjandekravet:

”Uppgifter insamlade av enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.” (Metodpraktikan, appendix)

Alla uppgifter som vi har samlat in används enbart för denna uppsats. Vid ev. fortsatt forskning ska de berörda personerna tillfrågas.

4. Resultatredovisning

Vi beskriver här kort historiken kring den skola vi har valt att undersöka och bakgrunden till varför och hur EL kommer att implementeras på arbetsplatsen.

Vi redovisar här svaren från vår undersökning, hur vi har valt att ställa frågorna och till vem. Vi gör en kort summering av de avgivna svaren efter varje fråga. Vi har valt att blanda svaren från våra informanter, detta för att ytterligare borga för deras anonymitet. Vi har valt att namnge lärarna utefter ämne: Yrkes och hantverkslärare står här som YL och gymnasiegemensamma ämneslärare står som GÄL. De två skolledarna står som SL. Samtliga informanter har svarat på frågorna 1-3. YL och GÄL har svarat på frågorna 4A-5A. SL har svarat på frågorna 4B-5B

4.1 Historisk beskrivning av den utvalda gymnasieskolan

Gymnasieskolan vi har valt att undersöka i vår uppsats är en friskola, den ingår i koncernen AcadeMedia, som är ett av Sveriges ledande utbildningsbolag för såväl privat som offentlig verksamhet. Deras första skola startades 1996 i Kungsbacka och idag finns de på 10 orter i västra och södra Sverige. Programutbudet varierar på de olika orterna men alla skolor har gemensamt att de erbjuder högskoleförberedande program, för de elever som väljer yrkesprogram ges möjlighet att läsa kurser som ger behörighet till högskolan.

En informationssökning på skolans hemsida ger att skolan arbetar i nära samarbete med näringslivet allt för att ge eleverna en så god arbetslivsförberedande miljö som möjligt. I Skolans vision och ledord betonas att undervisningen är personlig utefter varje elevs behov och mål. Undervisningen bedrivs enligt läraruppdraget, processinriktat och kopplat till entreprenöriell pedagogik. Hösten 2011 började personalen på skolan att följa projektet STEPS som skall leda till ett mer ämnesintegrerat och entreprenöriellt pedagogiskt arbetssätt.

4.2 Vad är STEPS?

STEPS är ett EU-finansierat projekt i samarbete mellan kommunalförbunden i södra och mellersta Sverige.(Fyrbodalsregionen, Göteborgsregionen, Sjuhäradsregionen, Skaraborgsregionen och Region Halland)

De arbetar med utbildningar för lärare, skolledare, studie- och yrkesvägledare för att öka förutsättningarna för att skapa en entreprenöriell, företagsam och jämställd skola.

”Syftet med projektet är att utveckla och utöka deltagande skolors läroplaner och rektorers förutsättningar att skapa en entreprenöriell, företagsam och jämställd skola som bättre speglar arbetslivets och samhällets behov och förutsättningar.

(<http://www.regionhalland.se/utveckling-och-tillvaxt/projekt/kommunalsamverkansprojekt/steps-strategiskt-entreprenorskap-i-skolan>)

Lärarna på vår gymnasieskola startade med en heldag i augusti 2011 då Lena Salomonsson (representant för Region Halland), Annica Löf (handledare för STEPS) och Anders Härdevik (föreläsare och f.d. rektor på Apalbyskolan i Västerås) deltog. Härdevik föreläste under dagen

och blandade övningar samtals om kunskapssyn, bedömning och lärares effektivisering av sin arbetstid. Under hösten hade lärarna 2 studiedagar vecka 44, att diskutera behov av organisatoriska förändringar för att främja det entreprenöriella lärandet. Lärarna på skolan har redan i dagsläget startat sitt entreprenöriella tänkande genom att tillsammans hitta centralt innehåll i sina kurser som går hand i hand. Genom att planera projekt ihop med flera kurser kan eleverna lära sig att alla kunskap går hand i hand och att de färdigheter de får i skolan har en nyttoaspekt även i världen utanför.

4.3 Svar på diskussionsfrågorna

1. Hur definierar du begreppet entreprenörskap?

YL: Från ide till färdig produkt. Driv, glädje, engagemang, lösningsorienterad, resultat

GÄL: När en person är företagssam, initiativrik, idérik och kanske också har startat ett eget företag. Denna person har även en kunskap på hur man säljer in sina affärsidéer och hur kontakter på bästa sätt görs med företag. Personen är en sk entreprenör.

GÄL: Jag definierar entreprenörskap som att man hittar kreativa lösningar på människors olika behov.

YL: Det är hur bra man driver ett företag, hur väl man framhäver sin produkt. En bra entreprenör är påhittig, uppfinningsrik och har en bra känsla för affärer. Entreprenörskap handlar om att driva ett eller flera företag.

SL: För mig är entreprenörskap ett arbets- och förhållningssätt. Ett sätt att uppmuntra elevernas företagsamhet i allt de tar sig för och att få dem att förstå att de kan använda all kunskap de får i allt de kommer att göra nu och i framtiden.

SL: Företagsamhet där du tar initiativ och driver egna idéer som är innovativa och kopplade till omvärldens efterfrågan.

Kommentar: Gemensamt för lärarnas svar är hur de ser begreppet entreprenörskap kopplat till företagsvärlden. De beskriver begreppet som direkt kopplat till att t.ex. förmågan att driva företag och vilka egenskaper som behövs för det ändamålet. Initiativrik, engagemang och kreativ är egenskaper som betraktas som grunden i begreppet. Skolledarnas syn på begreppet är mer övergripande. De nämner inte ordet företag i sina reflektioner utan beskriver mer elevernas företagsamhet. Skolledarnas svar är direkt kopplade till skolvärlden.

2. Hur definierar du entreprenöriellt lärande?

YL: En metod, undervisning som bygger på variation och att samarbetsläring är viktigt, att metoden visar till att varje enskild individ får möjlighet att stärka sina kunskaper i samspel med andra är tydligt här. Meningsfullt lärande, ett tydligt och klart mål med vad, hur, på vilket sätt du kan använda dina nyfunna kunskaper, att se nytta med att vara aktiv deltagare och kunna påverka sin egen inlärningsprocess. Stärka varje elevs förutsättningar och egenskaper i samspel med andra, kan vara i verksamheten, skola och andra aktörer i samhället. En tydlig bekräftelse på att det jag gör som elev är betydelsefullt för mig och andra, vara en del i processen, helt enkelt känna mening med det du gör, att det går att applicera på något verkligt.

GÄL: När skolan och näringslivet (företag i samhället) har ett samarbete och hjälper varandra. Eleverna hjälper företaget med marknadsföringen och företaget stöttar eleverna med till exempel kläder. Eleverna arbetar med ett projekt som knyter an till ett företag. Ett exempel kan vara att eleverna hjälper och marknadsför företagets kläder via en modevisning. Eleverna gör först reklamaffischer och inbjudningar inför modevisningen. Därefter planerar eleverna modevisningen självständigt.

GÄL: Det entreprenöriella lärandet bygger på att man utnyttjar sin kreativitet för att lösa uppgifter som leder till lärande. Man skall också se en helhet i det man gör med infärgning och ämnesövergripande arbete. Det viktigaste är dock att man arbetar ut mot samhället och gärna gör någonting som löser ett verkligt problem hos ett företag eller kommun. Detta bedrivs med fördel i projektform

YL: Det är när eleven lär sig att vara kreativ inom arbetslivet. Att eleven ska komma på idéer och driva dessa till ett lyckande eller misslyckande och ta lärdom av detta. Komma på en produkt eller tjänst, utveckla och sälja. Om en elev får göra detta i skolan förbereds denna på ett bra sätt tycker jag. Det är inte nödvändigt att blanda in företag i detta lärande men kan vara en stor fördel då eleven får testa sin produkt eller tjänst i ett mer skarpt läge.

SL: När skolan tillsammans med eleverna anstränger sig för att utforska vilka kopplingar som finns mellan utbildningar och verkligheten som eleverna möter i världen. Vi måste ha som utgångspunkt vilken värld eleverna befinner sig i. Vi själva måste hänga med i utvecklingen och inte fastna i gamla arbetsmetoder. Vi vill vara ett verktyg för eleverna och hjälpa dem att vilja utforska olika områden, vara nyfikna och vara initiativtagare samt göra dem medvetna om vilka områden som måste utvecklas och på vilket sätt utvecklingen sker som är bäst för var och en av dem.

SL: En undervisning som utvecklar elevernas förmåga att vara ansvarsfulla, drivande, nyskapande, kreativa och attraktiva på arbetsmarknaden i framtidens nya yrken och utmaningar. Lärandet bör fokusera på den föränderliga omvärlden vars krav och kompetenser ständigt förändras.

Kommentar: När det gäller det entreprenöriella lärandet har både lärare och skolledare i stora drag samma inställning. Båda beskriver undervisning och lärande som en helhet där undervisning kopplas till arbets- och yrkesliv. Kopplingen till arbetslivet ger, enligt informanterna, eleverna insikt i hur deras kunskaper kan användas i livet efter skolan. Denna koppling anses också bidra till elevernas motivation och engagemang i undervisningen. Vi ser att skolledarna också berör tankesättet att skolan och lärandet bör vara ett verktyg i den snabbt föränderliga omvärld som eleverna kommer ut till efter skoltiden. Undervisningen bör därför utvecklas kontinuerligt för att kunna tillgodose samhällets krav på eleverna.

3. Vilka styrkor/svagheter ser du med införandet av entreprenöriellt lärande på din arbetsplats utifrån den definition du har uppgett?

YL: Styrkor är att skolan har en tydlig vision med begreppsförklaringar. Att vi har påbörjat en förändring och att många av oss ser att det finns ett behov. Vårt jobb blir mer meningsfullt om vi ser att eleverna upplever stimulans i tillvaron.

Svagheter: Att alla inte är bekväma och trygga i begreppet entreprenöriellt lärande ännu, så fort det finns osäkerhet gungar skeppet. Enda sättet att bli trygg på något nytt är att ändra på gamla vanor.

GÄL: Styrkorna är att eleverna har lättare att anpassa sig till den företagskultur som råder i samhället. Eleverna känner ofta att skolan inte är densamma som en arbetsplats eftersom till skolan gör det inget om de kommer försent, har jackor på sig, fötterna på bordet eller på stolen etc. En annan styrka är att eleven ser helheten och syftet mer med att göra vissa arbetsuppgifter dvs nyttan med uppgifterna i skolan blir tydligare eftersom eleverna ser att de kommer att ha nytta av att kunna stava, skriva formella skrivelser etc.

Svagheterna är att det blir halvdana projekt eftersom ledningen vill ha entreprenöriellt lärande på skolan men ger inte tiden till lärarna så att bra och hållbara ämnesövergripande projekt kan förverkligas. Kontentan blir snabba och stressade projekt som snabbt pratas igenom i korridoren. Schemat måste ändras också.

GÄL: Fördelararna är att vi definitivt kommer att förbereda eleverna för framtiden bättre och att de ser att de lär sig har en förankring i verkligheten och blir därmed också mer motiverade till lärandet.

Svagheterna eller problemen är att lärarna måste samarbeta mer vilket det kanske finns ett motstånd till samt att vi måste hitta en bra plattform eller struktur för att underlätta detta arbete. Arbetsbördan får på lång sikt inte öka.

YL: Styrkan är att vi lär eleverna, de unga i samhället, att bli duktiga entreprenörer. På så vis kan de bli konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden både nationellt och globalt. Om det inte finns lediga jobb inom det yrke eleven är utbildad för känns det inte främmande för denna att starta eget företag och kanske komma på nya produkter eller affärsidéer, vilket i sin tur kan skapa fler jobbtillfällen. I andra länder massproducerar skolorna ut människor med fantastiskt hög faktakunskap, något vi i Sverige kommer få svårt att konkurrera med. Vad vi kan ge våra elever är entreprenörskap, ledaregenskaper, teambuilding etc. så att svenska elever kommer att bli bra företagare och chefer. Ser man globalt in i framtiden så har svenskar en fördel med att kunna erbjuda bra förståelse och förtrogenhet, fakta får köpas in från Asien t.ex.

Utbildningen blir verklighetsförankrad hos eleverna och de kan tydligare se varför de lär sig de olika kunskaperna i skolan. Det öppnas fler dörrar för samarbete med näringslivet.

Svagheten tror jag är att inte alla är naturligt bra på att driva företag. I skolans värld pratas sällan om "fallenhet för yrket" och vi är enligt mig dåliga på att ta vara på individers kunskaper. Men om alla får lite kunskap i hur det är att driva en verksamhet/företag blir alla förhoppningsvis bättre medarbetare även om de nöjer sig med att inte vara drivande.

SL: Att använda tid och resurser på rätt sätt och vara 'open mind' kan bli lärarnas/personalens styrkor men också svagheter om lärarna/personalen inte använder det på rätt sätt. Planering om hur man kan samarbeta ämnesövergripande är mycket viktigt. Hitta strukturer och arbetsformer. Viktigt att hjälpa lärarna att upptäcka att samarbete mellan gränserna frigör tid för alla. Elever såsom lärarna.

SL: Risken är att gamla tankebanor blir bekväma och enklare vilket leder till att nytänkande och innovativa förändringar anses vara betungande och ses som en ökad arbetsbörda för pedagogerna. Vi behöver även införa ett system att ta till vara på kontakterna utanför skolan så att dessa inte försvinner med pedagogen om denne skulle byta arbetsplats. Kompetensen behöver föras över till hela kollegiet och alla behöver vara öppna för att tänka annorlunda och kreativt!

Kommentar: Lärarna tar upp ett antal fördelar med att införa ett entreprenöriellt lärande. Till exempel nämns att eleverna förbereds inför arbetslivet tydligare, skolan blir "deras" arbetsplats i större utsträckning. Ytterligare en aspekt är att eleverna får en tydligare inblick i varför de läser de olika kurserna som ingår i respektive program. En röd tråd i lärarnas svar är att det ska ge eleverna en grund och förståelse kring det arbetsliv som väntar dem. Nackdelar som lärarna tar upp är t.ex. tidsbrist för planering och att arbetsbördan riskerar att öka. En förutsättning för införandet är att gamla vanor bryts och att det ges tid för planering och nya tankemönster. Vi noterar att endast en informant anger att en risk med det entreprenöriella är att alla elever inte har den naturliga fallenheten för att arbeta entreprenöriellt.

Skolledarna anger att det finns områden som kräver extra tillsyn. T.ex. så anges planering och upprättande av arbetsätt som ett sådant område. Struktur och genomförande behöver konkretiseras. Eftersom gamla vanor kan vara svåra att bryta är det ett område som kräver en stor arbetsinsats.

4. A. Förändras din lärarroll i undervisningssituationen vid ett entreprenöriellt lärande, enligt dig? I så fall, hur?

YL: Nej, jag jobbar efter denna metod.

GÄL: Ja, min lärarroll förändras positivt eftersom vi är flera kollegor som samarbetar. Är vi flera lärare fungerar det bra att ha många elever i en klass eftersom vi då hjälps åt. Detta är bara positivt. Det gäller att även här att följa kursplanerna samt mål- och betygskriterierna noga.

GÄL: Jag tror att jag kommer att berikas av att arbeta mer med mina kollegor men också att undervisningsformen blir mer flexibel till fördel för både lärare men framför allt för eleverna. De får en helhet som de inte haft tidigare.

YL: Ja den förändras eftersom jag nu får en fokusering på kursen eller momentet. Det blir ett tydligt mål mot arbetslivet på vad jag och eleverna ska nå. Det blir en bättre undervisning om eleverna får testa på att driva, utveckla, eller vad som nu ska göras, själva med handledning av mig som lärare men också kanske av entreprenörer från näringslivet. Utbildningen kommer förmodligen präglas av projektarbete med intervjuer, föreläsningar, praktiska moment. Det kan ses som ett kaos med elever överallt, främmande människor överallt, inga strikta scheman utan man arbetar mot deadlines. Katederundervisningen varade en kort stund i början av kursen och kanske avslutas den där men under resans gång vill jag beskriva undervisningssituationen som kaos sett utifrån. Inifrån sett ser det mer ut som en tomteverkstad. Kanske som det ser ut på företagen. Elever får vara kreativa och utnyttja just sin egen kunskap, tillsammans med kamrater, lärare och företagare, till att skapa och utveckla sig mot en entreprenöriell framtid.

Om lärare förr enbart delade ut faktakunskap i skolan så kan ett entreprenöriellt lärande ge eleverna en helt annan förståelse inför den fakta de lär sig. Kanske rent av förtrogenhet i att vara entreprenör. Detta kräver mer av mig som lärare då jag inte alltid kan ha en färdig mall att gå efter.

Kommentar: Samtliga lärare, utom en, anger här att deras roll som lärare kommer att förändras. De anger att de får en större helhet och ser även fördelar i och med att fler lärare arbetar tätare tillsammans med eleverna. Lärarna känner att de p.g.a. det kommer få en bättre stöttning i sin yrkesutövning. Återigen kan noteras att inga nackdelar anges. Är det verkligen så positivt som lärarna ger uttryck för? Vari ligger nackdelarna?

4. B Hur tror du, som skolledare, att lärarrollen i undervisningssituationen kommer att förändras? Vilka förväntningar, som skolledare, har du på införandet av entreprenöriellt lärande i din skola?

SL: Om vi hittar gemensamma nämnare i kurserna där lärarna och eleverna kan jobba i projekt, där allas kunskap är viktig och alla individer kan känna att de är viktiga för att genomföra projekten tror jag att vi kan uppnå skolans mål och vision och förbättra lärandet. Vi kommer att ha motiverade elever och pedagoger och uppnå bättre resultat.

Mina förväntningar är stora.

Genom att arbeta på ett entreprenöriellt sätt förväntar jag mig:

- Kunna hjälpa de svaga eleverna. Kunna motivera dem och hjälpa dem att nå sina mål.
- Hjälpa de starka eleverna att uppnå sin fulla potential.
- Nöjdhet. Undervisa och/eller jobba i projekt som kan tillgodose allas behov.
- Undervisningsmetoder/projekt. I världen där allt går fortare och fortare och teknologin utvecklas med ett snabbt tempo måste vi vara duktigare och hänga med i utvecklingen. Annars tappar eleverna intresset.
- Närhet/omtanke/ se varje individ. Skolans ledorden är: personlighet, glädje, kreativitet, framtidstro. Jag förväntar mig att allt arbete i skolan ska präglas av våra ledorden.

SL: Ökat krav på kompetensutveckling över ämnesgränserna och ett ökat krav på kopplingar till näringsliv, kommun, företag eller andra aktörer gör att läraren behöver flytta sin undervisning från kateder och klassrum och ut i världen. Lärarens gamla trygghet med svarta tavlan och katedern kommer att försvinna och ersättas av en osäker värld där kunskapen finns i omvärlden och inte bara hos pedagogen. Lärarna behöver bjuda in till att ha ett tätare utbyte av kunskaper mellan pedagoger och mellan yttre aktörer för att ständigt ”vara på tårna”.

Förväntningar: Jag tror och hoppas att vi ska utbilda eleverna till ett liv i arbete och inte i arbetslöshet och jag anser att eleverna får med sig kompetenser som gör att de på egen hand kan ta ansvar och hitta gamla som nya yrken eller kreativa lösningar som leder till en trygg tillvaro och en inkomst som gör att de kan utveckla sig själva och må bra.

Kommentar: Skolledarna ser fördelar med att arbeta entreprenöriellt då helheter skapas när flera kurser och ämnen syns i fler sammanhang. Detta innebär dock krav på ökad kompetensutveckling över ämnesgränserna för att lärarna ska få större känsla för hur deras ämnen kan implementeras i andra ämnen. Den gamla lärarrollen bör utvecklas. Vi ser, speciellt i skolledarnas svar, en ny och mer liberal bild av lärarrollen där frihet och flexibilitet präglar rollen. Vidare ser vi att skolledarna har stora förväntningar på det entreprenöriella lärandet. Utveckling av nya pedagogiska metoder och förhållningssätt ses som viktiga och deras ambition är att det ska bli bättre för alla parter. Vidare skrivs inget om varför t.ex. de mindre motiverade eleverna skulle få det lättare att klara sina mål med ett entreprenöriellt lärande.

5. A. Hur ser du på förändringen utifrån din roll som lärare? Positiv/negativ? Motivera.

YL: (inget svar)

GÄL: Ja beroende på tiden, som jag sa tidigare, som måste finnas för att kunna planera, och beroende på hur många av mina kollegor som är intresserade. Finns tiden eller får vi tiden och kan sitta ner och planera är det bara positiva förändringar, tycker jag. Det negativa är att alla kollegor inte är lika flexibla och tänker företagsmässigt utan tänker mer efter hur läroboken är utformad.

GÄL: Jag tror att jag som lärare kommer att finna mer glädje eftersom eleverna förhoppningsvis vara mer motiverade och intresserade av att finna kunskap. Eleverna kommer förhoppningsvis också känna glädje etc.

YL: Det känns mycket inspirerande och roligt. Det är ju nu vi kan på allvar börja förbereda "kidsen" inför arbetslivet. Rolig undervisning ger nyfikna elever. Men det går ju inte att göra det lätt för sig som lärare så om man vill dra benen efter sig ska man nog hålla sig till bokundervisning bakom katedern.

Kommentar: Lärarna ser förändringarna som positiva. Mer engagerade lärare och elever ger ett mer motiverat arbetsklimat. Dock finns det en oro gällande tid för planering och att alla lärare inte är lika flexibla och förändringsbenägna.

5 B. Hur ser du på förändringen utifrån din roll som skolledare? Positiv/negativ? Motivera.

SL: Mycket positivt. Jag tror att denna arbetsform kan bidra till en positiv utveckling för skolan. Nöjdare elever och personal. (Se föregående fråga)

SL: Det ställer krav på att jag som skolledare är inspiratör och förändringsbenägen. Jag måste vara positiv och entusiastisk inför det nya. Jag behöver sträva framåt och vara öppen för att pedagogerna vill prova annorlunda idéer med sina elever. Jag behöver ge lärarna än mer möjligheter att interagera med elever, företag och med varandra för att sprida kunskap och pedagogiska lösningar.

Kommentar: Skolledarna är positiva till förändringen. Detta anser vi dock är en förutsättning då det är de som är de ytterst ansvariga för skolans utveckling. Som pedagogiskt ansvariga är det nödvändigt att de tror på sina idéer och kan förmedla den positiva känslan till den övriga personalen.

5. Resultatanalys

Vi tar i den här delen upp samtliga frågor som vi har med i undersökningen och gör en analys av svaren. Här ser vi vissa kopplingar till vår teoridel som tas upp i avsnitt 2.

Vi kommer börja med lärarnas svar och därefter skolledarnas kring de diskussionsfrågor de har fått svara på. Vi börjar med fråga ett och fortsätter i stigande ordning.

Den första frågan rör begreppet entreprenörskap, dess innebörd och hur lärarna tolkar detta.

Som vi kunde se lämnade lärarna svar som var kopplade till företagsdrift och de egenskaper som då eftersträvas. Vi tolkar svaren från lärarna som en direkt förklaring av vad en entreprenör är. Några av de kompetenserna är initiativrikedom, kreativitet och engagemang. Dessa egenskaper tas även upp i NUTEKs skrift *Så tänds eldsjälar – en introduktion till entreprenöriellt lärande*. Detta är även egenskaper som EU har med som nyckelkompetenser för ett livslångt lärande. Ett lärande som anses bekämpa arbetslöshet och öka den ekonomiska tillväxten. Det blir här tydligt att entreprenörskapet blir ett politiskt och ekonomiskt verktyg för att skapa hållbara och fungerande samhällen, ett verktyg som Englund menar är baserat på en politisk ideologi utifrån den samhällsstruktur vi har idag. Vi kommer ta upp olika aspekter kring detta i vår slutdiskussion.

Skolledarnas svar är mer övergripande där ingen av dem nämner ordet företag. De kopplar istället begreppet entreprenörskap direkt till eleverna i deras skolgång och skolmiljö. Vi ser här spår av de två olika definitioner som bl.a. Svedlund nämner kring entreprenörskap, lärarna intar här en mer företagsinriktad definition (den snäva ansatsen) medan skolledarnas svar bygger mer på den breda definitionen.

Fråga två rör entreprenöriellt lärande och hur lärarna definierar detta. Utifrån både lärarnas och skolledarnas svar ser vi tydliga spår av samsyn. I denna fråga är både lärare och skolledare överens om vad det entreprenöriella lärandet innebär. Kopplingen till styrdokumentet är också tydlig. Det entreprenöriella lärandet ses av lärarna som ett ”superverktyg” för att eleverna ska känna en inspiration i sitt lärande. Återigen ser vi spår av de definitioner vi tar upp i avsnitt två. För att koppla tillbaka till vår teoriram dyker frågan återigen upp; vilka elever fostrar skolan? Entreprenörer eller demokratiska medborgare eller något annat? En annan frågeställning som behöver lyftas är huruvida skolornas driftsform påverkar pedagogiken och vilken ideologisk grund som förmedlas? Skiljer sig fristående skolors ställningstagande från kommunala skolors och i så fall, hur? Med Englund i bakhuvudet måste man uppmärksamma och notera privata intressen från statliga/kommunala. Den svenska skolan har en gemensam skollag, gemensamma styrdokument och, inom kort, en legitimerad lärarkår. Kommer detta garantera att utbildningar hållna av privata aktörer kan likställas med kommunala aktörer eller kommer det finnas underliggande ideologiska aspekter?

I fråga tre ombads lärare och skolledare att ange styrkor och svagheter med införandet av entreprenöriellt lärande. Lärarna ser här fördelarna att skolan blir mer som en arbetsplats för eleverna och därmed förberedande inför yrkeslivet. Lärarna nämner att en nackdel är brist på planeringstid och svårighet med nytänkande. En av informanterna svarar också att alla elever inte har fallenhet för det entreprenöriella arbetet. Varför gör bara en informant denna notering? Kan det vara att läraren är en yrkeslärare och därför har en inblick i vad som krävs för yrket och därmed ser denna risk?

Det är ingen som reflekterat kring andra konsekvenser än praktiska. Demokratibegreppet, elevernas kritiska tänkande och elevernas samhällsbild verkar inte vara aspekter som informanterna anser påverkas av det entreprenöriella lärandet. I alla fall inte spontant. För att knyta an till Englund och Dahlstedt så är det just dessa konsekvenser som bör diskuteras, något som inte görs idag. Är det så att informanterna ser det som en naturlig och förståelig förändring, och att dessa aspekter inte nödvändigtvis behöver reflekteras kring? Eller kan det vara så att skolans driftsform (friskola) gör att denna pedagogiska form tilltalar de anställda på grund av det? Skolledarna svar här är i samklang med lärarnas svar.

Fråga fyra handlar om hur lärarrollen förändras vid implementeringen av entreprenöriellt lärande. Samtliga lärare anger att deras lärarroll kommer att förändras till det positiva. Skolledarna har höga förväntningar på införandet och de tar även upp att lärarna behöver öka sin kompetens gällande andra ämnesplaner än sina egna. Detta skall enligt skolledarna ge en bredare och fördjupad lärarroll som kommer att gynna lärarna, eleverna och i slutändan skolan. Här vill vi återigen knyta an till det Englund skriver om utvecklingen. Skolledningen vill att det ska bli bättre för alla parter, men vilka menas? Är det eleverna? Lärarna? Föräldrarna? De företag och organisationer som skolan samarbetar med? AcadeMedias ledning eller riskkapitalbolaget som äger koncernen? Eller är det verkligen *alla* som åsyftas, och är det i så fall ett realistiskt mål?

Som en informant skrev tidigare så är inte alla avsedda för att arbeta entreprenöriellt, vad gör att de mindre motiverade eleverna då skulle uppleva arbetssättet som positivt? Och varför poängteras bara att de ”starka” eleverna ska inspireras till att nå sin fulla potential? Ska inte de ”svaga” eleverna inspireras till detsamma?

Vi ser också en antydning till, det som Dahlstedt tar upp i teoriramen, *private good*. Speciellt i det sista svaret från informanten. Här poängteras att eleven ska utveckla sig själv och kunna ta vara på sig själv på egen hand. Det är ett tydligt exempel, anser vi, på begreppet *private good*. Något *public good* uttalas inte alls lika tydligt.

Fråga fem styrker svaren från fråga fyra. Lärarna ser i stort sett förändringen som positiv, en liten oro gällande tillräcklig tid för planering och flexibilitet i kollegiet inför förändringen av arbetssätt kan skönjas. Skolledarna är odelat positiva i denna fråga vilket inte är speciellt förvånande då de är de pedagogiskt ansvariga för förändringen.

Återigen bör vi poängtera att det är en fristående skola som vi undersöker vilket får oss att fundera kring vad som åsyftas med ”...en positiv utveckling för skolan”. Här specificeras nöjdare elever och personal men är det det som är det huvudsakliga målet eller är det bakomliggande faktorer, till exempel ekonomiska? Vilka politiska och ekonomiska faktorer styr detta?

När vi har tolkat och analyserat svaren vi har fått har vi utgått ifrån hermeneutikens analysmetoder. Vi har bl.a. tagit fasta på misstankens hermeneutik (Handbok i kvalitativ analys, sid. 64) där vi har registrerat att vissa ord förekommer oftare än andra i olika sammanhang, både i våra texter och i de svaren vi har fått. Exempel på sådana ord är företagsamhet, kreativitet och motivation som är flitigt förekommande i samtliga texter. Eftersom dessa ord förekommer så pass ofta tolkar vi det som att den allmänt rådande uppfattningen om begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande, från regeringsnivå till pedagog, är densamma. Vi ser även att det finns vissa aspekter som inte berörs av informanterna, de ”djupare” aspekterna berörs endast i ett fåtal fall och vi kan skönja en yta som hittills inte har fått bekänt färg. Är det entreprenöriella lärandet så problemfritt som informanterna ger uttryck för?

6. Diskussion och slutsats

När vi startade detta examensarbete var vi båda osäkra på begreppen **entreprenörskap i skolan och entreprenöriellt lärande**. Vi var även intresserade av vad lärare anser är styrkor och svagheter med **entreprenöriellt lärande** och vilka ev. svårigheter som finns vid implementeringen. Vi kommer börja med att diskutera metoden vi har använt för att senare diskutera frågeställningarna. Avslutningsvis gör vi en sammanfattande slutsats med förslag på fortsatt forskning.

6.1 Metoddiskussion

Genom att välja en hermeneutisk metodansats ville vi tolka och analysera de svar vi fick från våra informanter på ett så tydligt och grundligt sätt som möjligt. Informanterna fick diskussionsfrågor mailade till sig för att fritt kunna skriva ner tankar, känslor och synpunkter kring innehållet. Den hermeneutiska ansatsens mål är att skapa en förståelse för vad informanterna menar i det de skriver. Till exempel kan användandet av vissa ord tyda på att dessa ord förknippas starkt med ett speciellt uttryck eller sammanhang. Vi valde att ställa så öppna frågor som möjligt för att inte begränsa informanterna i deras tankemönster. De var också helt fria i sina svar och fick även tid för reflektion innan de skickade tillbaka svaren.

Vi vill också poängtera att vi har gjort ett strategiskt urval bland skolans lärare. Detta gjorde vi eftersom vi ville ha en jämn fördelning mellan gymnasiegemensamma ämneslärare, karaktärsämneslärare och skolledare. Detta hade inte blivit fallet om vi låtit samtliga lärare svara på frågorna då det finns fler lärare inom de gymnasiegemensamma ämnena. Detta medför även en svaghet eftersom urvalet skett av oss och tillförlitligheten till undersökningen därmed kan ifrågasättas. Vi har även haft i åtanke att ha en jämn kön- och åldersfördelning bland våra informanter sett utifrån den anställda lärarpopulationen på skolan vi har valt att undersöka.

6.2 Entreprenörskap och entreprenöriellt lärande

- **Hur definieras entreprenörskap och entreprenöriellt lärande enligt Skolverket?**

Entreprenörskap är ett vitt begrepp som har ett antal olika definitioner, enligt Wikipedia är det *”förmågan att identifiera möjligheter och skapa resurser för att ta tillvara dessa möjligheter”*. I den förklaringen är alltså entreprenörskap en förmåga att kunna utföra något. Som vi har sett i det material vi har inhämtat ser vi att denna förmåga bygger på olika egenskaper, Europeiska rådet kallar dessa för nyckelkompetenser. Det kan vara till exempel kreativitet, självständighet och stark ansvarskänsla. Det är dessa egenskaper som skolan nu ska utveckla hos eleverna. Det är också detta som ligger till grund för den tolkning som Skolverket gör. Skolverket har, på uppdrag av regeringen, tagit fram den definition kring entreprenörskap och entreprenöriellt lärande som idag står skrivet i läroplanerna. Regeringen,

har i sin tur, tagit intryck från det europeiska utbildningsläge som präglat de europeiska länderna de senaste åren, till exempel genom Lissabonfördraget. Hur den svenska utbildningsmodellen påverkas av internationella varianter beskriver Waldow på ett tydligt sätt. Englund och Dahlstedt, som utgör vår teoriram, beskriver hur skolans utveckling och politiska ideologier hänger ihop.

Enligt läroplanen, Gy11, ska elevernas entreprenöriella egenskaper utvecklas. Men varför ska dessa egenskaper utvecklas? Är det skolan uppgift att fostra entreprenörer? I det material vi har läst in oss på framgår det tydligt hur skolan idag ses som ett redskap, ett verktyg, för att t.ex. reglera arbetslöshet och ekonomisk tillväxt. Entreprenörskap anses vara en nyckel till dessa politiska problem. Men detta är inget nytt i den bemärkelsen. Läser vi det Englund skriver så ser vi tydligt hur politiska och ekonomiska beslut präglar utformningen av skolan. Waldow trycker på att det är de internationella utbildningssystemen som styr den svenska skolan. Internationella trender sätter sina spår i den svenska utvecklingen. Här finns alltså ett politiskt och ekonomiskt motiv till inskrivningen dessa begrepp i läroplanen, entreprenörskap är vägen till minskad arbetslöshet och en starkare ekonomisk tillväxt.

Även Annica Otterborg tar upp problematiken kring skolans uppgift i sin avhandling. Hon menar dock att genom att utveckla dessa entreprenöriella egenskaper så utvecklar eleverna egenskaper för att bli "goda samhällsmedborgare". Hon anser inte att skolan, med det entreprenöriella lärandet, utbildar entreprenörer, utan samhällsmedborgare. Frågan vi ställer oss blir då; om goda samhällsmedborgare förutsätts ha entreprenöriella egenskaper, vilket samhälle förbereds de inför då? Är det inte så att det samhälle som Otterborg förbereder sina elever inför, är ett samhälle där entreprenörskap ses som lösningen till ekonomiska och sociala problem? Är det inte ett politiskt ställningstagande Otterborg gör?

Att utveckla de entreprenöriella egenskaperna kan således ske med hjälp av ett entreprenöriellt lärande. Detta är ett förhållningssätt till lärande som utgår ifrån att utbildning och arbetsliv kopplas ihop på ett starkt sätt. Vi tolkar det som att det entreprenöriella lärandet har för avsikt att tydliggöra och visa på helheter och samband mellan skolans kurser och närings- och yrkesliv. Enligt Peterson & Westlund ingår alla de processer och handlingar som stimulerar de entreprenöriella egenskaperna i det entreprenöriella lärandet. Dessa egenskaper stimuleras med verklighetsbaserade och yrkeslivskopplade uppgifter och projekt. Denna form av undervisning anses motivera och inspirera eleverna ytterligare eftersom det visar hur och varför skolans kunskaper i de olika ämnena kommer till användning i yrkeslivet. Denna aspekt är viktig, både för elever och lärare, och vi instämmer i att elever kan uppfatta denna undervisning som givande och inspirerande. Dock ser vi vissa nackdelar med denna form. Det finns elever som inte har den fallenheten för att arbeta entreprenöriellt, det är av yttersta vikt att dessa elever får en undervisning som passar dem. Vi menar att det finns en övergripande tro att denna undervisningsform passar skolans alla elever, trots att så inte är fallet. Vi tror att det finns elever som, istället för motivation och glädje, känner motvilja till denna form av undervisning. Detta måste man beakta när man pratar om entreprenöriellt lärande.

Men är entreprenöriellt lärande verkligen något nytt? Är det en ny och revolutionerande form av undervisning? Vi menar att så inte är fallet. Om vi plockar isär de ingående delarna som finns i begreppet entreprenöriellt lärande så ser vi att upplägget i stora delar påminner om vissa delar i Deweys "learning by doing"-koncept. Att lära sig i en miljö där man får prova och dra lärdomar av det genomförda är, anser vi, samma grund i dessa båda undervisningsformer. Eleverna får, i en verklighetsanknuten lärandemiljö, ta del av yrkes- och samhällsaspekter. Detta ger dem möjligheten att se hur skolans innehåll återspeglas i den verklighet de kommer att möta efter skolgången. Knud Illeris använder bl.a. fyra begrepp för

att beskriva lärande läroprocessen. Dessa begrepp är kumulativt lärande, assimilativt lärande, ackomodativt lärande samt transformativt lärande. Denna inlärningsprocess anser vi återspeglar det entreprenöriella lärandet på ett tydligt sätt. Samtliga dessa begrepp, utom möjligtvis det kumulativa lärandet, kan vi se används i det entreprenöriella lärandet så som beskrivet av Annica Otterborg.

I det assimilativa lärandet börjar eleven koppla ihop olika delar av ny kunskap och erfarenheter den har gjort och se hur saker och ting hänger ihop. Detta ser vi spår av i t.ex. följande av de kompetenser som Otterborg tar upp:

- Att kunna se möjligheter och kunna göra något av dem
- Att ha självkännedom och kunna handla självstyr
- Att vara flexibel

I det ackomodativa lärandet lär sig eleven att applicera, och ha nytta av redan införskaffade kunskaper/erfarenheter i situationer som det från början kanske inte var tänkt till. Exempel bland kompetenserna kring det ackomodativa lärandet är:

- Att ta initiativ och vara kreativ
- Att vara flexibel
- Att kunna se möjligheter och kunna göra något av dem
- Att kunna bryta mönster och stå emot kollektivt handlande

I det transformativa lärandet lär sig eleven att anpassa och använda sig av tidigare införskaffad information/kunskap och omvandla den till någonting användbart när den hamnar i situationer/sammanhang som den inte är van vid. Här anser vi att exempel på kompetenser som berörs av detta är:

- Att ha självkännedom och kunna handla självstyr
- Att kunna bryta mönster och stå emot kollektivt handlande
- Att ta ansvar
- Att kunna hantera och lösa problem
- Att ta initiativ och vara kreativ
- Att vara flexibel
- Att kunna se möjligheter och kunna göra något av dem
- Att kunna samverka med andra.”

Utifrån de uppräknade kompetenserna ovan så ser vi att de flesta av dem kan spåras till en liberal grundsyn på hur utbildningen skall utformas. Vi menar att det entreprenöriella lärandet ingalunda är något nytt pedagogiskt grepp utan snarare är en omskrivning kring gamla, beprövade inlärningsmetoder. Dock ser vi ett problem med tolkningar kring dessa begrepp. Som så ofta innebär begrepp att man tolkar dessa och det är där vi ser ett stort utrymme för fria tolkningar.

Med vår teoriram i ryggen (Englund och Dahlstedt) tolkar vi det tydligt att politiska ideologier och ekonomiska aspekter är anledningen till att vi idag ser begrepp som entreprenörskap och entreprenöriellt lärande inskrivna i läroplanen. Det är marknadsaspekter och politiska aspekter, med kapitalistiska förtecken, som utgör grunden för dessa begrepp.

Vad innebär till exempel ”att vara flexibel”? Detta är upp till varje läsare, pedagog eller rektor att tolka in vad just *de* tolkar in i de olika begreppen. Någon gemensam tolkning av detta saknas.

- **Finns det spår av dessa begrepp i tidigare läroplaner?**

Vi anser, som skrivits ovan, att begreppen entreprenörskap och entreprenöriellt lärande inte är några nya metoder eller begrepp gällande undervisningen. Vi har, som redovisats ovan, sett spår av båda begreppen i tidigare lärandeformer och utbildningssammanhang. Men hur är det med läroplanen? Utbildningsminister Jan Björklund har under ett antal år kallat den svenska skolan för ”flumskola”, men hur stora är skillnaderna om vi jämför den nya läroplanen för gymnasiet med äldre läroplaner. Det första vi ha noterat är att ett nytt begrepp är inskrivet i den nya läroplanen, entreprenörskap. Detta ska löpa som en röd tråd i undervisningen. Jämför vi med de tidigare läroplanerna så ser vi inte detta begrepp inskrivet som nu. Men går vi tillbaka ser vi tydliga spår av begreppet i både Lpf94 och till och med Lgy70, alltså läroplanen från 1970. Som står att läsa i teoridelen, finns tydliga formuleringar redan i Lgy70 som beskriver att skolan och utbildningen ska utformas med goda kontakter utåt mot samhälle och yrkesliv. Eleverna ska få en utbildning som kopplas till samhälle och näringsliv på ett sätt som förbereder dem inför det yrkesliv som väntar. Det står vidare att undervisningen ska genomföras ämnesöverskridande, bl.a. för att öka elevernas motivation och vilja att lära sig mer. Mycket av detta resonemang känner vi igen från den nya läroplanen, Gy11. Elevernas entreprenöriella kompetenser ska utvecklas. Läser vi Lpf94 ser vi spår av samma resonemang där, dock saknas begreppet entreprenörskap här också. Innehållet känns dock igen. Vi anser alltså att det entreprenöriella inte heller här är något nytt inslag i skolan och utbildningssystemet. Enligt läroplanerna Lgy70 och Lpf94 ska utbildningen redan utveckla stora delar av de egenskaper som Gy11 föreskriver. Så var ligger den ”nya” skolan som Björklund förespråkar? Vad är det som skiljer Björklunds skola från den ”flumskola” som han så ofta har kritiserat? Vad är det som säger att skolan kommer att arbeta på ett annat sätt när stora delar av läroplanerna är likartade? Det kan vara värt att notera att de senaste läroplanerna har skrivits under borgerlig regeringsmakt. Är det då en slump att delar av läroplanerna påminner en del om varandra? Enligt Englund är varje tolkning och benämning politiskt färgad, det är politiska handlingar som återspeglar en politisk ideologi.

Vi anser att det måste vara *genomförandet* av undervisningen som behöver ändras. Den svenska skolan har, enligt våra erfarenheter, varit relativt stel och fyrkantig. Lärare har hållit sig till ”sina” ämnen och inte tagit av sig de skyggglappar som ibland verkar finnas fastmonterade. Detta trots att det tydligt har stått skrivet i läroplanerna (Lgy70 och Lpf94) att undervisningen bör ske över ämnesgränserna och vara mångsidig. Här tror vi att det finns stora möjligheter till förbättring.

- **Vad innebär begreppet EL för lärarna på vår utvalda gymnasieskola?**
- **Vilka pedagogiska fördelar/nackdelar ser lärarna? Påverkas lärarrollen av denna implementering?**

Vår undersökning kring EL och implementeringen av denna på vår undersökta gymnasieskola gav de svar som vi redovisat i tidigare avsnitt. Vi såg att lärare och skolledare hade en övergripande samsyn kring vad entreprenöriellt lärande innebär. Svaren präglas av att eleverna får en bättre helhetsbild av hur olika ämnen länkar ihop och hur dessa kunskaper och färdigheter används i samhälle och yrkesliv. Vi kan även utläsa från svaren att skolan ses som ett verktyg för att fostra eleverna till det föränderliga samhälle vi lever i. Svaren är överlag positiva och få negativa aspekter anges.

De fördelar som anges är att EL bidrar till mer engagerade och motiverade elever och lärare. Eleverna får också bättre helhet och förståelse till skolans roll i deras utveckling. Lärarkompetensen bör öka då det kommer behövas att lärarna får bättre inblick i varandras ämnesplaner och kurser. Nackdelar med EL är, enligt informanterna, få. Bristen på tid för planering ses som en nackdel för införandet. En annan nackdel som en informant anger är att det finns elever som inte passar för denna arbetsform. När vi läser svaren från informanterna tycker vi att det framgår att det har arbetats och diskuterats mycket kring denna förändring. Svaren är snarlika och påminner ofta om varandra. Detta gör också att vi blir nyfikna på hur svaren hade sett ut om vi hade gjort samma undersökning innan denna diskussion hade satt igång på skolan. Vilka svar hade vi fått då? Vi tror att lärare och skolledare har befunnit sig på olika platser i förändringsprocessen, men efter diskussioner och utbildning närmat sig varandra. En tanke som slår oss är återigen att själva läroplansinnehållet har påmint om varandra under årens lopp men det är först nu som själva *genomförandet* ska utvecklas. Vi tolkar det som att de ska jobba ännu mer ämnesöverskridande och samhällskopplat. Vi vill poängtera att endast en informant nämnde att det finns elever som inte har fallenhet för denna arbetsform. Det anser vi som anmärkningsvärt.

Vi ser också att både lärare och skolledare anser att lärarrollen kommer att förändras. Hur denna förändring ser ut har ingen informant beskrivit speciellt detaljerat. Som vi tolkar en informant skulle lärarrollen bli mer coachande och/eller stödjande. I detta sammanhang bör en diskussion kring statusen för läraryrket ske. Vi har fått en ny lärarutbildning, en lärarlegitimation har införts och krav på en ökad lärarstatus syns i samhällsdebatten. Men hur påverkar lärarrollen i EL statusen för yrket? Finns det en risk för att statusen istället minskar? Om lärarna istället ”blir” coacher eller handledare, hur påverkar det statusen för yrket? Detta är inget vi har tagit upp i denna uppsats, men vi anser att det är förslag på vidare forskning.

6.3 Slutdiskussion

Efter att ha suttit och läst och ältat och diskuterat kring vårt empiriska material kommer vi fram till att EL är en pedagogisk metod som har blivit lite av ett ”modeord” men som i sin grundläggande form har funnits inskriven i den svenska skolpedagogiken under en längre tid. I egenskap av elev och lärare, elever under slutet av 70-, början av 80-talet, nu som lärare på 2000-talet, drar vi slutsatsen att denna typ av pedagogik inte har använts i skolorna även om den har funnits inskriven i läroplanerna i egenskap av ”ämnesöverskridande och närhet till samhällsliv”. Därmed anser vi att de elever som fick sin skolutbildning under tidigare år fram tills idag inte har fått med sig en grund som entreprenörer, vilket de elever som kommer att genomgå sin skolutbildning nu och framåt kommer att få. Detta under förutsättning att det praktiska i undervisningsmetoderna för EL verkligen genomförs och så som regeringen önskar blir en röd tråd genom hela skolsystemet. Om undervisningsmetoderna förändras till mer entreprenöriellt anpassade anser vi att de kommer att utveckla elevernas entreprenöriella kompetenser. Frågan är, för att återkoppla till vår teoriram, vad det är för samhälle som vi då fostrar våra elever inför?

Vidare anser vi att begreppet entreprenörskap har två definitioner, en snäv definition som i undervisningen syftar till att utbilda framtida entreprenörer. Fokus ligger på att starta och driva företag. Det finns även en bredare definition som fokuserar på att utveckla vissa så

kallade entreprenöriella egenskaper, till exempel kreativitet, ansvarstagande och problemlösande. Som vi ser det finns dessa både definitioner i gymnasieskolan.

Vad tycker vi att utbildningen ska syfta till?

På något sätt skall eleverna under sin skoltid förberedas för ett liv efter skolan. Det innebär inte alltid att eleven direkt slussas ut i arbetslivet. Vi, som lärare, måste även kunna anpassa undervisningen till de elever som INTE är rustade med de önskade entreprenöriella egenskaperna, för att nämna några, initiativrik, framåt, kreativ. I samhället måste det även finnas plats för andra kvalitéer. Jan Björklund har vid flera tillfällen hävdade att inte alla unga kan bli akademiker, och med det resonemanget argumenterat för ett borttagande av högskolebehörigheten på de yrkesförberedande programmen. I samma andetag är han den ansvarige ministern för ett inskrivande av begreppet entreprenörskap i läroplanen. Alla elever kan alltså bli entreprenörer, men inte akademiker. Detta är i sig ett väldigt tydligt politiskt ställningstagande, anser vi. Vi behöver fundera och diskutera kring vad skolans syfte är och vilka elever vi fostrar. Ska *private good* ställas framför *public good*? Är det en permanent övergång till den syn på samhälle som vi ser nu? Vi anser att vi idag har en samhällsutveckling som fokuserar på den enskilde individen, det är upp till var och en att utveckla sig själv och ta hand om sig själv. Det är ett politiskt ställningstagande som varje enskild individ får göra, det vi frågar oss är om skolans syfte är att driva detta ställningstagande? Ska skolan driva ett *private good*-tänkande som vi anser att risken med ett uttalat entreprenörskapstänk blir?

Och vad är det för kunskap som eleverna utvecklar? Vi ser en fördel med det entreprenöriella tänket där eleverna tränas i att se helheter och samband. En risk, menar vi, blir dock att vi förlorar spetskompetenser. Det spjutspetskunnande, som redan Olof Palme på sin tid syftade på, riskerar att gå förlorad då vi istället har som mål att ge eleverna en bred och övergripande processinriktad kunskap. Processen fram till en produkt, anser vi, blir viktigare än själva slutprodukten. I slutändan handlar det om vilket samhälle vi ska fostra våra elever till och vilket samhälle vi vill förmedla.

6.4 Förslag på fortsatt forskning

- Det skulle vara intressant att undersöka hur demokratibegreppet i skolan förändras i och med införandet av EL.
- En djupare forskning kring vad vi utbildar våra elever till med entreprenörskap som röd tråd genom hela skolsystemet.
- Det skulle behövas en djupare analys av hur EL som undervisnings- och kunskapsinhämtningsmetod uppfattas av eleverna.

Referenslista

Dahlstedt, Magnus: *I val(o)frihetens spår – Segregation, differentiering och två decennier av skolreformer*, Pedagogisk forskning i Sverige 2007, årg. 12 Nr 1, ISSN 1401 – 6788

Dewey, John: *Demokrati och utbildning* (2009) Daidalos

Englund, Tomas: *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension* (2005) Daidalos

Esaiasson, Peter m.fl.: *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad* (2003) Norstedts Juridik AB

Esaiasson, Peter m.fl.: *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad* (2007) Norstedts Juridik AB

Fejes, Andreas, Thornberg, Robert: *Handbok i kvalitativ analys* (2009) Författarna och Liber

Forsell, Anna (2005).(red). *Boken om pedagogerna*, Stockholm:Liber

Illeris, Knud: *Lärande* (2007)Lund: Studentlitteratur

Nationalencyklopedin. Band 5 (1991),Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker

Otterborg, Annica: *Entreprenöriellt lärande – gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*, Avhandling nr 11, Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping, 2011, ISBN 978-91-628-8227-3

Peterson, Marielle, Westlund, Christer. (2007). *Så tänds eldsjälar – en introduktion till entreprenöriellt lärande* Stockholm: NUTEK, ISBN 978-91-7318-383-3

Redaktion Anna Forssell: *Boken om pedagogerna* (2005) Författarna och Liber Skolverket, *Statens skolverks författningssamling SKOLFS 211:144*, tryck 15 november 2011

Regeringsproposition 1995/96:222, *Vissa åtgärder för att halvera arbetslösheten till år 2000*

Regeringskansliet.(2009) *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet*. Stockholm: Näringslivsdepartementet och Utbildningsdepartementet.

Skolverket. *Läroplan för gymnasieskolan 2011, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen* (2011) Ordförandet AB

Skolverket, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf94*

Skolöverstyrelsen, *Läroplan för gymnasieskolan, Lgy 70*

SOU 2008:2. *Framtidsvägen – en reformerad skola*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Svedlund, Gudrun (2007) *Entreprenörskapets avtryck i klassrummets praxis - Om villkor och lärande i gymnasieskolan entreprenörskapsprojekt*. ISSN 1653-6894, 1650-8858, ISBN 978-91-7264-310-9

Waldow, Florian: *Utbildningspolitik, ekonomi och internationella utbildningstrender i Sverige 1930 – 2000* (2008) Stockholms universitets förlag AB

www.europaportalen.se/tema/lissabonstrategin

www.lissabonfordraget.se

www.skolverket.se

Bilaga A: Frågeformulär

Entreprenöriellt lärande och entreprenörskap

Som examensarbete skriver vi en uppsats om entreprenöriellt lärande och implementeringen av detta pedagogiska förhållningssätt i undervisningen. För att få en bild av hur lärare och skolledare uppfattar och definierar begreppen vill vi nu ha din syn på dessa. Nedan finner du fem stycken punkter som vi vill att du resonerar kring. Var gärna så detaljerad och beskrivande som du kan och ge gärna exempel om du önskar.

De punkter vi vill att du funderar och resonerar kring är:

1. Hur definierar du begreppet entreprenörskap?
2. Hur definierar du entreprenöriellt lärande?
3. Vilka styrkor/svagheter ser du med införandet av entreprenöriellt lärande på din arbetsplats utifrån den definition du har uppgett?
4. **A.** Förändras din lärarroll i undervisningssituationen vid ett entreprenöriellt lärande, enligt dig? I så fall, hur?
B. Hur tror du, som skolledare, att lärarrollen i undervisningssituationen kommer att förändras? Vilka förväntningar, som skolledare, har du på införandet av entreprenöriellt lärande i din skola?
5. **A.** Hur ser du på förändringen utifrån din roll som lärare? Positiv/negativ? Motivera.
B. Hur ser du på förändringen utifrån din roll som skolledare? Positiv/negativ? Motivera.

Vi har fem punkter som vi skulle vilja att ni reflekterar och resonerar kring. (var och en för sig)

Lärare: besvara punkterna 1, 2, 3, 4A, 5A

Skolledare/rektor: besvara punkterna 1, 2, 3, 4B, 5B